

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Divvm Hiob Brevissima, Iohannis Bvgenhagij Pomerani
Scholia, quibus ueteris tralationis nubila dispelluntur**

Bugenhagen, Johannes

Argentorati

VD16 B 9326

Annotationes Io. Bvgen. Pomerani In Hiob.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36500

ANNO TA

TIONES IO. BVGEN. PO

MERANI IN HIOB.

REDO HIOB ANTE
legem fuisse, sed non laboro, quo-
cunque loco & tempore fuerit.
Nos ea libenter ignorabimus,
quæ spiritus nos uoluerit ignora-
re, nihil ad pietatem pertinentia.

Meditemur ea diligenter, quæ aperte ad consolatio-
nem nostri scripta sunt, Vt, quod fuerit Hiob sim-
plex, rectus, &c.

CAPVT 1.

Vir erat in terra Hus noie Hiob. Et De terra

Genesis. 22. Melcha peperit ipsi Nachor Hus pri- & cognat
mogenitum, & Bus secundum, à quibus terræ cogno- tiõe Hiob.
minatæ sunt. Vnde Hiob. 32. Helin Busites dicitur.
Hinc putatur Hiob ex fratre Abraham Nachor de-
scendisse. Sunt qui putant eum esse Iobat, de quo
Gene. 36. quasi similia sint, quum tamen Hiob ab N
incipiat, Iobat uero à 7.

Simplex) id est, omnia deo cõmittens. Et agens

A 2 intene

Simplex

Rectus

in tenebris) Sic Abraham sequebatur deum nesciens quod
aret. Rectus .i. non solum tribuens unicuique suum,
sed et egenis succurrens, et omnibus omnia factus, ut
uidebis. Quod autem sequitur, et timens etc.) expositio
est precedentium. Natiq; sunt ei etc.) Gloriam et
diuitias ipsius Hiob primum describit, ut cognoscas uir-
tutem patientiae eius in aduersis sequuturae. Inter o-
mnes orientales) s. terrae Iudaeae. Nam sic scriptura de-
scribit loca respiciendo Iudaeam. Cumq; in orbem
transissent dies) .i. reuoluti essent dies. Sanctificabat
illos) Hic uidet pietatem Hiob, q. timuit deum non so-

Sanctum lum in se, sed etiam in filiis. Sanctum enim dicitur, quod
quid. ab usu prophano separatū, soli domino consecratur.
Sanctificabat ergo, id est, deo purificabat, mittens san-
cta monita per nuncios ad eos, et offerens holocausta.

Sanctifi- Per singulos) .i. singulatim uel p. singulis. Nos san-
care. ctificamus quoq; , si quos uidemus aut timemus pecca-
re, sanctis doctrinis monemus. Sic Christus Iohan. 17.

Offerre Pater sanctifica eos. Et quum in occulto pro eis quoq;
holocau oramus, quod est holocaustum pro eis offerre. Dice-
stum. bat enim) id est, cogitabat secum in corde. Ne forte)
s. timeo. Benedixerint) pro maledixerint. Sic inueni-
mus quandoq; , et uidemus uulgatū fuisse, ut contra-
rio uerbo uitaretur blasphemia dei. Vide 3. Reg. 21. Sic
postea dixit uxor Hiob: Benedic deo etc. Ne forte
benedixerint Deo in cordibus suis) Etiam si a uerbis
et factis

& factis abstinuerint. Quadam autē die quū uenif-
 sent filij dei) Filios dei angelos intelligo, qui assistunt
 corā domino. Iuxta illud Danielis: Millia milliū mini- Daniel. 7.
 strabant ei, & decies millies centena millia assiste-
 bant ei. Fuit inter eos etiā satan) Et ipse quoq; nūcius dei
 est, ut in Psalmo. Immissione per angelos malos. Et Psal. 77.
 Apoc. 12. Proiectus est accusator etc. Hic nota adagiū,
 Et Satan inter filios dei. Solet enim ferē turbator paas
 uel homo uel diabolus adesse, ubi adsunt in conspectu
 dei filij dei, id est pacifici. Matth. 5. Circuiui terram. 1.
 Petri. 5. Estote sobrij & uigilate, quia aduersarius ue-
 ster diabolus etc. Nunquid frustra Hiob tim.) Facile
 est timere & colere deū, dum interim Deus tanta dat.
 Sicut filij Israēl in deserto laudauerūt deū tanta gloria
 liberati in mari rubro, sed cito reāsserūt à deo, ut &
 saepe aliās. Vide Psal. 105. Operibus manuū eius be-
 nedixisti) id est, quicquid facit Hiob tu prosperū red-
 dis. Sed extende paululū manum) Aduerte impieta-
 tem diaboli, qui nititur deum ostendere mendacē sicut
 ab initio. Hoc imitantur oēs impij, id est, qui non cre-
 dunt deo. Diligenter notandū, quod dicit: Extende tu
 etc. quū tamen ipse sit percussurus Hiob. Sic & Hiob
 postea loquitur: Dominus dedit, dominus abstulit.
 Non dicit diabolus abstulit. Item, manus domini tetigit
 me, non dicit, diaboli. Opus enim dei est, etiam si diabo-
 lus percutiat pios. Et propterea hanc gloriam dant

A 3 deo in

A N N O T A T.

deo in aduersis. Nisi in faciem benedixerit tibi) Imperfecta quidem, sed uidetur oratio esse imprecantis sibi. ut subaudias, disperiam, uel simile, uidebis tum.

Tantum in eum ne extendas manum tuam) Vide q. diabolus nō possit plus quā a deo permittitur. Quid ergo timemus? Sabei) Arabes. Ignis dei cecidit ē cœlo) Hic uides quod possit etiam in aëre operari diabolus & ignem demittere. Chaldei) Babylonij sunt. Nota quod simul omnibus calamitatibus obruit uirū sanctum ut a statione sancta dei ciat. Mittit quoq; nuncios simul ferē, ne quid horum ignoretur. Non enim tam gaudebat diabolus perdidisse quæ erant Hiob, quā nitebatur inducere eum, ut in faciem ipsi Deo malediceret & blasphemaret. id quod nunquam est affecutus, ut uerax Deus, diabolus mendax inueniretur. Item, ut nihil suæ calliditatis omittcret, seruauit ipsi Hiob uxorem, non in solatium, sed in doloris augmentum, ut uides. Et præterea amicos quoq; qui ad consolandum uenerant, subuertit. Nudus egressus sum de utero) Nudus, non solum sine uestimento, sed etiam sine possessionibus. Reuertar illuc) s. unde ueni, hoc est in terram. Gen. 3. Pulvis es & in pulcrem reuerteris. In Psal. 145. Exibit spiritus eius & reuertetur in terrā suam. Dominus dedit, dominus abstulit) Hiob non maledicit diabolo, sed benedicit deo. In omnibus his) s. præmissis. Hoc dicit scriptura, & in secundo

eundo capite repetit, quasi aliud dictura capite tertio.

CAPVT II.

Factum est autē cum quadam die.

Et adhuc retinens innocentiam) Postquam omnia amisit. q. d. iam apparet maior innocentia. Antea uidebatur me honorare propter ea quæ dederam, iam oīa ablata sunt &c. Vt affligerē eum frustra) Frustra dicit, quia non est inuentū in Hiob quod quærebatur à diabolo, scilicet ut malediceret deo, sed adhuc retinet innocentiam. Alioqui non frustra percūssus est, Deus enim nihil facit frustra, nempe ut habcremus exemplū patientiæ eius, & exemplum gratias agentis in aduersis. Pellem pro pelle) Adagiū: pellem s. alterius, pro pelle s. sua. Dabit homo), i. non interim curabit dum alij tanguntur, dum ipse non tangatur. Anima) uita.

Benedicat) pro maledicat. Ecce in manu tua est i. do tibi potestatem. Veruntamen animā illius serua) id est, ne occidas eum. Testa) non linteo. Sedens in sterquilinio) id est, fimo, stabulo. Aduerte quod simpli- citas quæ coram deo est innocentia, sicut uides in præ simpli- citas. missis, coram mundo est stulticia. Hinc uocabulū sim- plicitas & simplex, pro stulticia & stulto sæpe in scri- pturis accipitur. Dixit autem illi uxor sua) Aduerte stulticiā huius uxoris, quæ, quamuis intellexit Hiob seruari à domino, eo qd' gratias ageret deo, tamē hoc

A 4 ipsum

A N N O T A T.

ipsum malum esse Hiob, ubi melius esse iudicat mori
& ut hoc eligat Hiob, utitur ipsa impiissima persua-
sione. Si bona suscepimus de manu domini. Quum
utrumq; ueniat ex manu Dei, & utrumq; cooperetur
diligentibus deum in bonum.

C A P V T III.

Post hæc aperuit Hiob os suū & male.

Varia hic scribunt, quibus nituntur excusare male
dictionem hanc, non audentes peccatum ascribere illi,
quem dominus iustum prædicat, quasi etiā iustus non
septies cadat in die. Posset autem eo detorqueri, quod
omnia primæ nostræ natiuitatis sint maledicta. quia in
peccatis, & ad peccata & misérias nascimur. Sed hic
liber ostendit mihi palam Hiob peccasse, & hoc ipsum
inter peccata sanctorum referendum censco: quamuis
uehementi dolore uictus, in hæc nulla malicia prorupe-
rit. Idcirco bis ante scriptum est: In omnibus his non
peccauit Hiob labijs suis, neq; stultum quicquā contra
deum locutus est. Hic uero scriptura non excusat, tan-
tū abest ut laudet. Imò sic præfatur: Post hæc aperuit
Hiob os suum & c. q. d. aliter aperuit quàm ante. Ve-
rum hic scriptura iudiciū relinquit deo, ostendens ta-
lia non esse iudicij humani. Et ne mihi obijcias quare
utar argumento ab autoritate negatiue: Dico hæc
esse, de quibus Hiob cap. 6. excusat dicens: Quæ est
enim

enim fortitudo mea ut sustineā? aut quis finis meus ut
 patienter agam? &c. Quid enim non patitur, qui etiā
 deum ipsum sibi uidet aduersarium? Id quod cōtingit
 tam grauitē tentatis, ut etiam Christus se derelictum
 clamauerit. Hæc uides cap. 7, 9, 10. Et deprecatur Hi-
 ob ne sit deus aduersarius cap. 13, 14. Præterea dico,
 hæc esse de quibus pœnitentiam agit, ubi audit domi-
 nū dicentem cap. 3, 9. Nunquid qui contendit cū deo tā
 facile conquiescit? etc. Vnū locutus sum, quod utinam
 non dixissem, & alterum, quibus ultra non addam. V-
 num quod maledixi diei meæ. Alterum, quod sæpe ex
 postulaui cum deo, quare etiam flagellaret innocentē
 Et cap. ult. Scio quod omnia potes, & nulla te latent,
 etc. Idcirco per hæc nihil decepsit iūstitiæ Hiob, nō im-
 putante deo, qui est scrūtator cordium & renū, qui
 & in fine libri pro eo contra amicos eius pronūciat,
 dicens. Iratus est furor meus in te, & in duos amicos
 tuos &c. Verum hoc agit ubiq; constanter Hiob, ut ī
 nullo cedat aduersarijs, qui nitebantur ostendere eū
 suæ iniquitatis & hypocrisis à deo suscepisse pœnas,
 quorum iudicium iniquum erat, non solum quod sibi
 nihil conscius erat Hiob. Verum etiam q; ipsi, quæ i-
 gnorabāt, iūdicabant, & innocentem condemnabant
 Quibus iuste ait cap. 17. Absit à me ut uos iustos esse
 iudicem &c. Iniustus enim est qui propter impiorum
 maledicta agnoscit quod non deliquit.

Vera
pœniten-
tia.

Iniustus

A 5 Hic obij-

ANNOTAT.

Hic obijcitur mihi, q̄ maledicendo diei suæ, non peccauit, quia dicit cap. 6. Quare detraxistis sermonibus ueritatis? & c. Et nihil ante corā amicis dixisse, legitur, quā quæ sunt cap. 3. ubi maledicit diei suæ. Respondeo, quod amici non arguunt Hiob, q̄ nolit se esse natum, aut uelit mox natum se periisse (Sentiunt enim & ipsi, ut uidebis, melius esse impio, quem Hiob iudicant, si natus non fuisset, indignū quoq; qui uiuat, nisi pœnitentia redeat ad dominum) sed hoc arguunt ut uidere est per totum librum, quod dixerit, Nonne dissimulaui? nonne silui? nonne quieui? & uenit super me indignatio. Quod et alibi sic dicit, Non peccaui et in amaritudinibus morabitur oculus meus. q. d. hoc in iustum est. Hic nullus hominum poterit eum arguere, nihil enim erat sibi conscius, sed nō in hoc iustificatus coram Deo, sicut et ipse fatetur cap. 9. Quod uero addit cap. 6. Præbete aurē & c. eodem pertinet, Vos, inquit, absq; contentione dicite, Ego cādide & absq; iniquitate respondebo. Id quod & fecisse eū uides. Ita, ut nihil in uiro tātis uerborū blasphemijs impetito, inuenire potuerint iniquitatis, nisi quod falso putarunt eū sibi iustū uideri cap. 32. Postremo, si nusquam nutasse Hiob in tanta uolunt tentatione, quod quæso exemplū nobis propositum est? quæ uirtus ostensa dei in tribulato? Ita scilicet sanctos extollimus, ut eorū, nō dei uirtutem prædicemus. Prædicatur autē dei uirtus in sanctorum

florū infirmitate, sicut fatetur qui dicit in Psal. Tenui
sti manum dexteram meā. Et quā mirabilem dei de-
ductionē siue ductum in isto Hiob uidere licet, et prae-
terea falsam & erroneam sanctitatē & sapientiā in
amicis ipsius. Sanctissimis enim sentētijs impetunt Hi-
ob quasi iniustum, & tamen ipsi iniusti, pronuntiāte
deo, cap. vlti. Sed ipsis quoq; poenitentia conceditur.
Heliu autem relinquitur. Nouit enim deus qui nō o-
mnino pessimo animo impugnant ueritatē, & qui sola
arrogantia ducti, expugnare nitūtur quod nesciunt.
Id quod elegantissime hic cap. 32. descriptum uides.

Post hēc aperuit Hiob os) q. d. aliter aperuit quā an-
tra. Pereat dies) id est, maledicta sit dies. In qua di-
ctum est) s. de me. Dies illa uertatur in tenebras) id
est, non sit dies. Nō requirat eum deus, id est, igno-
retur à deo, deus nesciat eum, maledicta sit. Non illu-
stratur lumine) sicut suprā, uertatur in tenebras. Te-
nebrosus turbo) tempestas. In diebus) inter dies, Sit
solitaria) non cōputetur cum alijs. Maledicam) s.
homines. Ei) nocti uel diei. Qui maledicunt) maledi-
cere solent. Suscitare) s. sua maledictione. Leuia-
than) diabolus. Qui maledicunt diei. Ex hebræo.
Expectātes orbari de sociatate sua, hoc est, omnes qui
odio habent hanc uitam desperantes. Expectet lucē
et nō uideat) illa nox maneat in tenebris eternis. Ostia
id est, uuluum. Ventris qui por. me) uentris matris

me

Nihil d=

git hic

Gregor:

A N N O T A T.

mea. Nec abstulit mala ab oculis meis) fecit ut uiuerē

Quare nō in uulua mortuus sum?) sicut abortiuū.

Cur exceptus genibus? s. nutricis. Nunc enim) s. si
nō conceptus uel natus fuisset, aut statim periisset.

Dormiens) mortuus. Silerem) essem in quiete. Cum
regibus) qui mortui sunt. Qui aedificant) aedificare

solent. Solitudines, id est, desolatas & ruinosas ciui
tates & castra. Replent) replere solent. Aut si re

quiescerem: Non subsisterem) iam non essem. Ibi. s.
in morte. Robore) a robore. Et quondam uincti s.

qui fuerūt. Nō audierunt s. illi mortui qui uincti erant

Exactor

Exactoris. i. oppressoris. Exactor, qui in hac uita
opprimit, deijcit in carceres, cogit ad labores, aufert
pecuniam, illic non auditur. Et uita s. quare data est?

Qui expectant mortē) qui cupiunt mori. Sepul
chrū. i. mortem. Viro s. quare data est lux? Cuius

abscondita est uia, id est, qui ambulat in tenebris affli
ctionum. Et circundedit eum deus tenebris, idem.

Antequam comedam suspiro, id est, ne cibus quidē
mihi dulcis est. Et quasi inundantes aquae) sua inun-

datione sonātes. Rugitus) clamor. Quia timor) Ec
clesi. 11. In die bonorum ne immemor sis malorum.

Nonne dissimulaui? & c. hoc est, in honoribus & di
uitijs nō superbiui, iniurias cōtempsi, plagam dei iam

Hoc in= dissimulanter tuli, & tamen ipse deus quoq; aduersa
uabit, tur. Ex Hebræo aut. Non prosperatus sum, non ocio

sus fui

fus fui, nō quieui. Hæc est summa piæ uitæ, contra quā
disputant amici. Non prosperatus sum, quia etsi pro
speritas mihi uidebatur adesse, tamen nihili duxi. Imò
timor quem semper in prosperitate habui, non permi
sit me prosperitate frui. Indignatio s. Dei.

C A P V T I I I I.

Respondens autem Eliphaz Theman.

Eliphaz Themanites. i. qui erat à Theman, Ad hoc
autē nituntur sua disputatione, ut ostendant Hiob esse
impium. Sed conceptum sermonem tenere quis pote
rit? id est, quis poterit tacere? Contra Paulus. Spiritus
prophetarum prophetis subiecti sunt. Manus lassas
i. infirmas. Manus lassa est quæ deficit à bono, quæ ro
boratur. quum sancta admonitione ad bona alios hor
tamur. Vacillātes. i. dubitantes in fide. Genua tremē
tia, id est, quæ debiliter inceserunt in uia Dei.

Conturbatus es, id est, qui alium doces, teipsum non
doces. Seminant dolores. i. sunt oppressores. Plante
deo deo persequente uel irascente. Spiritu iræ eius,
id est, furore eius. Bonæ sententiæ Eliphæ, sed tendunt
ad malum finem, ad cōclūsiōem, ut ita dicam, malam
Quod præcipue & unice spectandum et obseruandū
est. Rugitus leonis & uox leonæ) per hæc animantia
oppressores aliorum significat. Eo q, non haberet
prædā) eo q, non liceret ei rapere. Per tigridem signi
ficantur

ut lega=
mus Hi=
ob absq;
offendi=
culo, qd
nrā ha=
bet trās
la.

1. Cor.

14.

Manus lassa.

ficantur, qui ex nullo uictu uiuunt nisi ex praeda. Et catuli leonis dissipati sunt. s. qd' non haberent pradam.

Porro ad me dictum est uerbum absconditum. De uisione hac nocturna accipit sententiā Hiob cap. 6. Ad increpandū tantum eloquia cōcinnatis, & in uentum uerba profertis. Ad Coloß. 2. Nemo uos seducat in religione angelorum. 1. Ioan. 3. Omni spiritui nolite credere. Nititur etiā Hiob sentētijs diuinis opprimere.

Dictum est uerbum absconditum. i. reuelatum est a deo. Et quasi furtiue. i. abscondite. In horrore uisionis nocturnae nocturnas uisiones magis horrescimus. Et cum spiritus. s. aliquis. Inhorruerunt pili. Steteruntq; comae. Auræ lenis. i. leniter mihi locutus est.

Nunquid homo dei comparatione iustificabitur? Hanc dicit sententiā spiritus flatu sibi reuelatā, certe in se bonam, nisi ipse qui dicit abuteretur. Nunquid ho.) Sentētia est. Tametsi iustus o Hiob tibi uidearis, tamen coram deo nemo iustus est. Iustificabitur iustus erit. Qui seruiunt uel angeli uel pij. Et in angelis suis repperit prauitatē. Sicut Christus dicit. Videbam satanam de cœlo tanq̃ fulgur cadentē. Qui habitant domos luteas. i. qui habitāt in terris in hoc mortali corpore. Consumuntur. i. intus in corde peribūt. Tinea intus consumit antequam consumptio foris appareat. Sic pereunt impij intus infidelitate, antequam damnatio eorū foris conspiciatur. Est autem graue
argumen

argumentum contra Hiob, cuius impietas iam quoque apparebat foris. De mane usque ad uesp. i. breui peribunt. Et quia nullus intelligit. s. ea quæ dei sunt. Qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis. s. impijs. Et non in sapientia morientur. i. absque cognitione dei.

C A P V T V.

Voca ergo si est qui tibi respondeat.

Voca ergo. Adhuc sunt uerba Eliphæ. Ex hebreo Clama nunc si sit exaudiens te. Et ad quem de sanctis facies te uertere? hoc est, ne unus quidam ex sanctis et pijs exaudiet te uel respondebit tibi uidens impietatem tuam. Cur enim non contemneret pius homo, quæ etiam deus contemnit? etiam si tibi iustus uidearis. Quisquis sanctus est abhorrebit ab errore tuo, et non potest tibi consentire nisi impius. Noli igitur Hiob indignari contra sermones ueritatis. Virum stultum interficiet etc. Ne mireris quod ego dure loquor contra tuam impietatem cum amicus sim. Non enim me aliud decet, ex pijs sum non ex impijs. Et quis piorum siue sanctorum in hoc te audiet uel respondebit tibi? Et non potius cum tua impietate te deseret et contemnet?

Propositiones in capitis interpretationem.

Sanctorum inuocationem, ut hodie iactatur, hic Prop. I. probare non licet.

Consilium hoc, est Eliphæ seu irrisio siue ironia.

II.

Etsi

A N N O T A T.

- III. *Etsi sententias sanctas quandoq; proferat, consili-
um tamen eius non probatur.*
- IIII. *Tūc sancti non erant in cœlo nisi angelos cogites.*
- V. *Sanctos absolute, ego nescio in scripturis pro an-
gelis poni, sed pro sanctis hominibus.*
- Sancti* VI. *Sancti in scripturis dicuntur iusti, siue credentes
in terris. Psal. 15. Sanctis in terra eius. Et in Paul. San-
ctis qui sunt Romæ.*

*Virum stultum. i. ipsum iratum. Et parvulum. s.
in fide, hoc est, stultum. Invidia. s. sua. q. d. Noli ò Hi-
ob irasci. Ego uidi. s. quandoq;. Firma radice, id est
omnibus possessionibus huius mundi abundare. Meta-
phora ab arboribus. Maledixi pulchritudini eius, id
est, displicuit mihi eius prosperitas ut impia. Nā ego
scio talia esse ad damnationē. Longe fiēt filij eius à sa-
lute. i. non saluabūtur. Psal. 36. Semē impiorū peribit.*

*Et cōterentur) opprimentur. In porta, in loco iu-
diciij, in iudicio. Vide Psal. 9. Qui eruat. s. filios. Mes-
sem) fruges uel bona. Famelicus. i. raptor. q. d. sicut
tibi ò Hiob accidit. Armatus) idem, Nihil in terra
sine causa fit) Hęc sententia generalis non habetur in
hebræo. Dolor. i. afflictio, labor, iniquitas. Nō egre-
dietur. s. sine causa. De humo nō egredietur dolor)
Non potest addi sine causa, quum sententia præcedēs
non sit in hebræo. Et nisi legas per interrogationem,
non intelligo, nec uideo cōuenire contextui, Putas ne
q. de hu-*

quod de humo non egredietur dolor? Quū ferē fiat ut
 alij ab alijs rapiant. Quū etiam homo nascatur ad la-
 bore. Vel, Nihil in terra sine causa fit. Quia non
 egredietur de puluere iniquitas, & de terra nō germi-
 nabit adflictio. Sentētia. Labor & adflictio non esset
 in terra nisi in eo esset homo. Quamobrem depreca-
 bor, hoc est, Et si tu Hiob me dedigneris audire, tamē
 ego corā deo iusta loquar. Qui dat pluuiā) illa pro
 mirabilibus ponit. Hic aut cognoscit Eliphaz deum ex
 uisibilibus istis, ad Roma. 1. Solet deprimere s. ut o
 Hiob te depreßit. Et mœerentes, id est, calamitosos.

Sospitate) sanitate. Qui dissipat cogitationes ma Psal. 145.
 lignorum) Sicut in Psal. In eo die peribunt omnes co-
 gitationes eorum. Qui dissipat s. ne possint hoc quod
 cogitauerūt implere. Qui apprehendit) 1. Corin. 3.
 Id est, deprehendit eos in malo consilio, sicut compre-
 henditur fur in furto. Per diem incurrent tenebras,
 id est, in ipsa luce nihil uidebunt, hoc est, Non intelli-
 gent etiam si aperta ueritas eis obijciatur. Egenum,
 id est, depressum. A gladio) Gladiū oris dicit, quem
 admodum in Psalmo: Lingua eorum gladius acutus. Psal. 56.

Violenti) oppressoris. Et spes egeno erit s. corā
 deo. Iniquitas aut contrahet os suū, Idem est quod
 in Psal. Et omnis iniquitas oppilabit os suum. Bea-
 tus homo qui corripitur à domino) Tu Hiob in corre Psal. 106.
 ptione auges tibi damnationē, quæ tibi esset purgatio

B si patien

A N N O T A T.

si patiēter ferres. Hoc aut uult concludi, Quia hoc nō
facis, ergo impius es. Et medetur) Sicut. 1. Reg. 2. Do
minus ducit ad inferos & reducit. In sex tribulatio
nibus liberabit te) In sex tribulationibus potes intelli
gere quæ sequuntur. Et errat Eliphaz in hoc, q̄ ne ullā
quidem spiritus tribulationē ponit, à qua eruat domi
nus. Sed externis solū inhaeret, ut uides in multis. Aut
intellige, In sex tribulationibus. i. in multis & sepe li
berabit te. Et in septima. i. tādē bono fine concludet.

In fame, id est, tempore famis, ut non moriaris fame.

A flagello lingue absconderis, id est, ne occidaris ab
impiorum lingua, hoc est, concilium malorū non præ
ualebit aduersum te. Calamitatem s̄ quamcunque.

In uastitate. i. destructione, bello. Et fame ridebis)
nihil curabis famem. Et bestias terræ non formida
bis s̄. quia non nocebunt tibi. Sed cum lapidibus re
gionū pactum tuum, id est, etiam lapides tibi seruiunt
uel afferent fructū. Hyperbole est, hoc est, oīa erunt
tibi p̄aasīa, etiam lapides, tantū abest ut bestię, fames
&c. tibi noceant. Tabernaculū tuum) domus tua.

Et uisitans, id est, intrans. Speciem. i. pulchritudi
nem. Species est pulchritudo domus, & accipitur pro
ipsa supellestili, & omni quod est in domo. Item pro
uxore domus, sicut dixi Psal. 67. Et speciei domus di
uiserit spolia. Item potes interpretari speciem tuā, id
est, domū tuam. Sententia autem est. Vteris tuis absq̄
peccato,

Species

peccato, & dabit hanc gratiā deus, ut non solum non indigeas alienis, sed ne cūpias quidē alterius uel bona uel rem. Hec omnia conueniūt sequentibus. Multiplex erit semen tuū. i. multos habebis filios. Quasi herba terræ, sicut lilia agri s. pulchri erunt. Ingredieris in abundantia, id est, diues eris. Sed in Psal. 49. Diues non sumet omnia secum. Tempore suo, id est, post messem. Quod auditum s. iam à te. Mente diligenter pertracta s. quæ sint ista.

CAPVT VI.

Respondens autē Hiob dixit. Vtinā

Vtinam & c. q. d. Non sum mihi conscius, tamen deus nihil facit sine causa. Si percussit me propter peccatum, ut uos dicitis, necesse est peccatum esse grauissimum, quia sequuta est poena grauissima. Grauior, id est, numerosior. Sagittæ, poenæ. Grauiissima est angustia & ad desperationem uergens, ubi & ipse deus uidetur aduersari. Ebibit spiritū meum, id est, ad desperationem uitæ usq; attigit. Nunquid rugiet onager cum habuerit prædam, aut mugiet bos & c. Quæ omnia abundant, non querimur, Ita non erat mihi conquerendū in prosperitate, sicut iam uos non conqueri potestis, quia non estis in afflictione. Quum uero incidimus in calamitatē, frustra nobis dicitur ut libenter feramus. Hoc est quod dicit: Aut poterit comedi insul-

B 2 sum.

A N N O T A T.

Sanctus
de Deo.

sum. Aut s. nunquid. An̄e) homini. Quæ prius
nolebat tangere anima mea, id est, ego satur or iam op
probrio, angustia, etc. Quis det ut ueniat petitiō mea)
Hoc precatur ne prologetur angustia, sed grauius pu
niat adhuc deus, ut citius interimatur. Quis det, id est,
utinam det. Sic postea ca. 31. Quis det de carnibus eius
ut saturemur. Soluat) non teneat manum suam, per
cutiat. Succidat me) uelut arborem inutilem. Nec
cōtradicā sermōibus sancti) Hoc quoq; optat ut deus
det sibi, patientiā quam non habet. Sermonibus san-
cti. Sanctus absolute de Deo quando dicitur, significat
non tam sanctum in se, quā sanctificantem. Hinc sæ-
pe dicitur Sanctus Israël. Sic & Apostolus uocat iustū
& iustificantem Rom. 3. Sermonibus, id est, senten-
tijs. Quæ est enī fortitudo mea? id est, ego non possū
sustinere. Nec fortitudo lapidū fortitudo mea, id est,
non sum lapideus. Qui tollit ab amico) Hoc contra
amicos. Fratres) amici. Præterierūt) nihil curan-
tes me. Qui raptim transit) et nō reuertitur. Qui
timent pruinā, id est, qui timet minus periculum, inci-
det in maius. Ex hebræo. Qui timet ob caluiciū, irruet
super eum nix. Et est sententia quæ est in prouerbijis.
Quod timet impius, ueniet super eū. Q. d. Hiob: Iam
amici mei timent maledictionem si agant mecum quasi
cum impio: & incurrunt maledictionem, quia negant
misericordiā calamitate oppresso. Tempore quo fue-
rint diss

rint dissipati, id est, tempore afflictionis. Soluentur de loco suo s. uelut nix. Inuolutæ sunt s. tempore quo fuerint dissipati. In uacuum, id est, frustra. Considerate semitas Theman, itinera Sabba, id est, amicorū ex his locis uenientiū. Irrisio est siue ironia, p̄inde atq; si diceremus, Rūstici Këmbingenses ueniūt docere nos. Theman est Idumæa. Omnis australis regio he Theman. Sabba, pars Arabiæ felicis, ubi Sabba. & metropolis Sabba dicitur. Theman ita scribuntur sapientiæ dei ignari Baruch. 3. Semitas) uias, cōuersationem. Theman & Sabba, id est, indoctorū. q. d. Vos uenitis ex Theman et Sabba & uultis docere me. Sarraceni sunt rudes & crūdeles homines adhuc hodie. Confusi sunt quia speraui) ista est grauißima ignorantia eorum & insipientia, q. confunduntur ex hoc, ex quo solo deberent uidere iusticiā meam s. quia speraui. Sic etiā confunde batur uxor eius. Cooperti sunt pudore s. propter meam p̄enam. q. d. tam indocti sunt ut nesciant pati sanctos quoq; , non solū impios. Docere me s. uos sapientes. Quare detraxistis hoc supra exposui. Super pupillum, id est, me desolatum. Et loquentes id quod iustū est, id est, non iudicate secundum externa. Et non inuenietis s. ampli⁹ us, quantum ad iudicium uestrum pertinet.

CAP V T VII.

Militia est uita hominis super terrā. &

B 3 Militia

A N N O T A T.

Militia est hominis uita, id est, pugna aduersus tentationes siue in prosperis siue in aduersis. Et sicut dies mercenarij) Mercenarius libeter uidet finem diei, et pauper finem uite. Famulus quoq; refrigerium et umbram desiderat post laborem. Sicut seruus scilicet calore aestuas.

Vacuus, id est, absque fructu. Nihil aliud habeo nisi laborem, mercedem non habeo. Menses) tempora. Si dormiero, id est, ne somnus quidem quietus est, hoc est, Semper ero incertus uite meae. Et rursus expectabo uesperam scilicet postquam surrexi. Contracta est scilicet deficiente carne et succo eius. Sic alibi. Pelli mea adhaesit os meum. Dies mei uelocius transierunt) Sic Ezechias in cantico. Praecisa est uelut a texente uita mea. Et non reuertetur oculus scilicet soluta uita. Bona scilicet huius uite. Aspiciet me scilicet in terra. Sicut Ezechias in cantico. Non aspiciam hominem ultra. Oculi tui in me fuerunt.

Et non subsistam, id est, si tu me inciperis inspicere, occides. Locuse eius, id est, habitatio eius. Non parcam ori meo, id est, non cessabo loqui. In tribulatione spiritus mei, id est, cum angustia cordis mei. Nunquid mare ego. Vide Prouer. 14. Consolabitur me lectulus, id est, in lecto quiescam. Releuabor) refrigerium accipiam. Suspendium) mortem. Ad hoc alludit, quod quosdam uidemus suspendere se praedesperatione. Et mortem scilicet elegerunt. Ossa mea, id est, corpus. Parce mihi) cessa quae so aut mitius age. Nihil sunt dies, id est, uani

est, uanitas sunt. Quod magnificas) magni ducis,
 magni facis. Est uilis res homo & fragilissima, ad quē
 deiiciendū non opus habes o Deus, tanta manu, quem
 ut maxime non percutias, tamen ex se perit. Dilucu-
 lo) mane. Non expectas usq; ad uesperā. Nec dimit-
 tis me ut glutiam saliuam) Saliua est uaua res. Senten-
 tia est. Vita mea est uanitas, & nō permittis me ut uel
 hanc uanitatē i. uitam utcunq; breuem, deglutiam,
 id est, finiam. Quid faciam tibi? id est, unde me redi-
 mam. Contrarium, id est, non consentientē in omni-
 bus. Et factus sum mihi grauis, id est, ne me quidem
 ferre possum. In puluere dormiam) moriar. Ma-
 ne, id est, cras. Non subsistam, non ero.

CAP V T VIII.

Respondens aut Baldath Suites. di.

Nunquid deus supplantat iudiciū) iusticiā. In
 manu iniquitatis suae) eorum. Etiam si filij ob iniquita-
 tem occisi sunt, tu tamen, quia adhuc tibi seruauit deus
 uitam, poenitentia age. Si diluculo consurrexeris, id
 est, si mane precatus fueris. Si mundus) Isti sunt oēs
 praedicatores operū. Incesseris) ambulaueris, con-
 uersatus fueris. Et peccatum reddet, id est, paci resti-
 tuet. Multiplicetur numis. i. abundabis posthac. In-
 terroga generationē pristina, id est, antiquos & pa-
 tres ante nos. Interrogamus per lectionem historie.

B 4 aut inter

A N N O T A T.

Deut. 32. Aut interrogamus eos qui per manus acceperunt. Sic Moses in Cantico. Interroga patrem tuum &c. He-
sterni sumus, id est, nos non diu fuimus in mundo. Si-
cut umbra) quæ scito transit. Nunquid uiuere potest
scirpus) Scirpo & carecto cõparat hypocritã. Non
enim habent radicẽ, ergo uigor eorũ manere non po-
test. Non ei placebit uccordia, id est, non gaudebit
in hypocrisi sua. Innitetur, id est, curabit ut fortifi-
cet domũ suam. Et non stabit) quia est ædificata su-
per harenam. Humectus uidetur s. scirpus. Sol-i.
æstus. In hortu s. sarpi. Eius s. sarpi, id est, hypo-
critæ. Super aeruũ petrarum) super quẽ non pos-
sunt portari. Si absorbuerit, id est, aliquis euulserit
scirpũ, Aut si mare proiecerit eum. Negabit eum s.
locus eius. Et dicet s. locus. Hæc est enĩ leticia uiæ
eius, id est, nihil relinquitur ei, nisi ut alij scirpi de ter-
ra germinentur. Simplicem, id est, innocentẽ. Nec
porriget manum malignis, id est, nec adiunabit mali-
gnos. Donec s. ueniat tempus. Ut impleatur risu
os. i. donec rideas. Iubilo, id est, leticia. Donec im-
pleatur, hoc est, Si simplex fueris, restitueris, donec
omnia abunde tibi reddantur. Qui oderũt te, id est,
inimici tui. Tabernaculum) habitatio.

C A P V T IX.

Etrñdens Hiob ait, Vere scio quod.
Composi

Cōpositus) comparatus. Sapiens corde est. s. deus. Deus scit et potest quæ vult. Scriptura loquitur more humano, quum deus cor non habeat. Et pacem habuit. s. cordis. Nemo qui resistit uoluntati dei, potest habere pacem. Montes) superbos, id est, cōtemptores dei. Nesciunt. i. nō præcogitauerūt. Quod subuertit. s. deus in furore suo. Et columnæ eius) per similitudinem loquitur, quomodo domus constat columnis claudit stellas, id est, inuisibiles facit. Quasi sub signaculo. i. sigillo. Sicut illa inuisibilia sunt, quæ sigillo clauduntur. Arcturum) polum septentrionalem.

Interiora Austri, id est, polum australem siue antarticum. Si uenerit ad me, id est, etiā si affuerit mihi.

Si abierit non intelligā. i. ego nesciam eum abiisse. Hoc fit in angustia tali positus. Repente) insperato.

Sub quo curuantur qui portant orbem, id est, inclinantur colūne terræ, ut suprā. Nisi quis malit intelligere reges et principes, qui sunt rectores orbis. Quātus ergo sum ego. s. multo inferior. Deprecabor. s. ne iudicet. Qui etiam si habuero) Paul 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum. Nō credo. s. tanta angustia oppressus. Cōteret me in turbine, id est, tēpestare terroris. Dicit quare nō credat.

Etiā sine causa. i. etiam me nesciente quare faciat, non autem quam ipse nesciat. Si fortitudo quæritur, s. in aliquo. Robustissimus ipse. q. d. illic inuenitur for

B 5 titudo

A N N O T A T.

titudo. Si iustificare me uoluerō. s. corā deō. Os meū
cōdemnabit me) Vēlex hoc ipso solo q. dico. Ego sum
innocens. Sicut coram iudicibus ait reus. Si innocen
tem ostendero, eadem sententia. Simplex) innocens.

Innocēs Ignorabit anima mea) Propterea non possum tuto
sentētiam pro me ferre. Pau. 1. Cor. 4. Neq. me ipsum
iudico. Et tadebit me uita mea. s. in tali angustia uel
ignorantia. Vnum est quod locutus sum) Hoc est qd'
dicimus. Summa summarum, Vt semel dicam. Inno
centem, id est, nihil cōscium sibi. Nam apud Deum ne
mo est innocens. Et innocentem & impium, sed non
eodem fine. Si flagellat, id est, punit, si uult flagellare
Occidat semel) nō paulatim, ut finiatur dolor. Nō
rideat. i. gaudeat q. possit punire. Ex hebræo. Si flagel
lat, occidat statim. In nihilum redigi insontes ridebit,
& hoc melius conuenit. Terra data est, s. à deo. In
manus impij. s. uel diaboli uel hominis. Eius. s. terræ.
Operit uultū. i. excæcat eos errore. Et hoc miratur
Hiob q. permittit eis, ut possint fortius opprimere iu
stos. Id est, excæcat oculos eorum ne possint uidere iu
diciū, ad opprimendum innocentes. Sicut naues po
ma portantes) quæ uelociter pertranscunt propter le
ue pondus. Quum dixero, id est, cognouero. Nequa
quam ita loquar, hoc est, tacebo, nolo sic conqueri co
ram hominibus de Deo. Commuto faciē, id est, pe
rit species mea. Sicut fit eis qui exæstuant intus. Ve
rebar

rebar omnia opera mea) Ex hebræo ærumnas meas,
 s. ex operibus. q. d. ærumnosa et fatigantia opera mea
 scilicet, ne in aliquo opere peccarem, hoc est, præca-
 uebam ne peccarem, sciens quod non insonem me iu-
 dicabis, Si autem & sic) quia ueritus sum opera mea
 Impius sum, id est, ad impietatem mihi imputatur. In
 hebræo sic. Ego impie agam, quare istam uanitatem
 perferam? Si lotus fuero, id est, si etiam mundissimus
 mihi fuero, tamen corā te non ero mundus. Psal. 142.
 Nō iustificabitur in conspectu tuo oīs uiuens. Quasi
 aquis niuis, id est, si fuero albus quasi nix. Manus. i.
 opera. Tamen sordibus intinges me, id est, immundū
 me iudicabis, Abominabuntur. i. inquinatum reddēt
 Neq; enim uiro) sed Deo. Ex æquo) æqua causa, qui
 possit habere causam ut ego. In sequentibus uidebis,
 q. Hiob cupiat contendere cum deo. Sed hoc conqueri-
 tur q. non licet. Non enim est deus ut homo. ut possit il-
 li respondere coram iudice. Et ipse quoq; ab alio iudi-
 ce audiri. Iam uero non est alius supra eum, qui possit
 & me & illum arguere, & proferre sententiam in
 utrosq; q. d. Si Deus esset ut homo iudex. ego illi respo-
 derem. Et ponere manum suam. s. iudicando.

In ambobus) contra ambos. Nemo posset nos argue-
 re, nemo posset iudicare. Virgam) plagam. Hoc dicit
 de exteriori plaga corporis. Et pauor) de interiore
 angustia. Loquar, s. tunc. Hic aperte uides q. multa
 loquitur

A N N O T A T.

loquitur Hiob ex angustia. Cesset, inquit, terror dei,
& loquar iustissime.

C A P V T X.

Tædet animam meam uitæ meæ, dī.

Tædet uitæ) nō libet uiuere. Dimittam aduersum
me eloquium meum, id est, loquar contra me. Noli
me condemnare. Ex hebræo. Ne impium me reddas.

Indica mihi) ego ignoro causam. Nunquid bonū ti
bi uidetur) Qui es equissimus iudex, nō te decet, inno
centem punire, ne uidearis impiorū causam iuuare,
q. d. Scio q. hoc non uidetur tibi bonum, attamen facis
Si calumniaris, id est, iniuste accuses. Opprimas me,
s. per sententiam. Opus manuum tuarū. s. mc: Cum
nemo artificum solet odisse suum opus. Carnei, id est
humani. Iam uidere est quā apte hæc legant in Vigi
lijs mortuorum. Aut sicut uidet homo) quandoqui
dem secundum externa tantū iudicat homo. Nūquid
sicut dies hominis dies tui) Dies homines sunt mutabi
les, & iam uult hoc, iam aliud. Sicut) quasi ne scias
uelut homo. Propterea miratur de iudicio dei, qd' si
cut homo uelit extorquere confessionem delicti. Allu
dit ad quæstionem. Quæras. s. quæstione. Vbi poenis
quæritur delicta à reis, Quæstionē uocant. Et scias
id est, te scire oporteat. Totum in circuitu, id est, ni
hil est in me quod non creaueris. Sicut lutum) Sicut
de Adam

de Adam legitur, id est, memento quā fragilis res sim.
 Mulisti me in conceptione. De semine loquitur. Lu
 th. in cōmen. Psal. 21. Generationem carnis penē impu
 dēter edisserat nisi spiritus pudicissimus loqueretur.
 Vitam & misericordiam, id est, uitam misericorditer
 de disti mihi, sine merito, Et uisitatio tua. i. quod non
 deseruisti me, Spiritum meum, id est, uitam meā. Lo
 quitur omnino de uita hac animali. Licet hæc cales,
 hoc est, licet iam uidcaris quasi ne scias talia, & occul
 to iudicio agas contra me. Et ad horam peperasti mi
 hi. i. à iuuentute. Alibi. Et cōsumere me uis peccatis a
 dolescentie meæ. Si olim pepercisti, cur non & nūc
 q. d. quare olim pepercisti cum peccarem, iam punis,
 ubi non peccem? Si impius fuero s. nunc. Non leua
 bo caput, erubescam utiq; Reuersusq; s. ad me.

Instauras) producis. Quare de uulua eduxisti me?
 id est, quare natus sum? Ne oculus, s. hominis. Dimit
 te me, id est, cessa percutere. Da spaciū poenitendi,
 Vel da saltem spaciū ut possim plangere, antequam
 moriar. Antequam uadam. s. per mortem. Ad terrā **Infernus**
 tenebrosam) ad inferos. Multæ scripturæ ostendunt, **ubi.**
 inferos esse infra nos ubi puniantur fontes. Vbi um
 bra mortis) Umbra mortis est ubi nihil uidetur ob o
 culos nisi mors. Et hæc est grauissima mors, semper
 uidere mortem, mori, & tamen non mori. Nullus or
 do) quia sunt inuoluta tenebris.

Caput

A N N O T A T.

C A P V T X I.

Respondens autē Sophar Naamat.

Non audiet? s. aliquando. Aut uir uerbosus iustificabitur) quia in multiloquio raro deest peccatum.

Tibi soli propter te solum. Secreta sapientiæ. s. quæ non intelligis, & nobis non credis. Et multiplex, id est, uarium est iudicium eius. Quidam iam magnus in mundo, exponit, q. scriptura possit multipliciter interpretari, sed pessime. Ex hebræo potest legi. Et quod duplex est ad salutem. s. sapientia dei. Ad perfectum id est, ad perfectionē usq;. Vir uanus. s. ut tu es. Eri gitur in superbiam. s. contra deum. Se liberum putat s. à iudicio dei. Tanquam pullū onagri) Onager agrestis asinus nō seruit operæ dei. Firma sti. s. malicia.

Manus tuas. s. in oratione. Aut tu induratus corde, uis contra eū pugnare. Et quasi meridianus fulgor) Esaie. 58. Et tenebræ tuæ erunt quasi meridies. Meridianus. i. maximus, sicut est in meridie, hoc est, tenebræ tuæ claritate diei illuminabuntur. Ad uesperam) ubi solet incumbere nox. Et defossus. s. in lecto. Et deprecabuntur faciem tuam plurimi, id est, uenerabuntur, magni te facient multi. Spes illorū. s. erit. Abominatio animæ, id est, quod despicientur.

C A P V T X I I.

Respondens autē Hiob dixit. Ergo

Cor

Cor) sapientia. Exaudiet eum: s. contra deriden-
tem. Lampas contempta. s. deridetur. Parata ad tē-
pus statutum, id est, quæ suo tempore uidebitur. Reu-
chli. ad uerbum in suo dictionario sic transtulit. Teda
neglecta, ad purificationem statuta, parata ad nutatio-
nem pedis. Sicut si quis noctu per plateas ambulat cū
lucerna quæ incipit tenebrescere, ambulans uult eam
emūgere, & inter emungendū offendens ad lapidem
cadi. Tabernacula) domus. Ergo non sicut sancti
quibus deus multa dat. Interroga iumenta) Etiam be-
stiae respondebunt tibi. Nulla creatura potest dicere,
Ego feci me. In cuius manu anima, id est, uita. s. est.

Carnis hominis) uniuerse carnis humane. Nonne
auris) Non solum omnia, sed et unicuique rei suū dedit
officiū. Ipsius uero solius est sapientia qua hæc omnia
fecit & reguntur. Verba dijudicat, id est, discernit
audiendo. Saporem. s. dijudicant. s. inter amarū &
dulce. Multo tempore, id est, longa experientia. A-
pud ipsum est sapientia) qua intelligit omnia. Et for-
titudo) qua potest oīa. Continuerit aquas) ne fluant,
uel pluant. Ipse nouit & decipientem & eum qui de-
cipitur. Ergo potest ferre iudiciū inter utrunque. Ad-
ducit cōsiliarios) Deus iusto iudicio destruit mūdi sa-
pientes & potentes suo ipsorum consilio. In stupore
ubi deprehensi fuerint in sua stultitia. Dissoluit) au-
fert. Baltheum, id est, cingulum militare, arma. Et
præcingit

A N N O T A T.

Horren-
dum.

præcingit fune, hoc est, illos qui cōfidunt in armis so-
let tradere in captiuitatem. Sacerdotes s. antea glori-
osos. Sacerdotes enim erant in magna gloria. Cōmu-
tans labium ueracium) eorum etiam qui uera dicunt.
Effundit despectionem super principes. i. facit de-
spectissimos. Qui reuelat. i. aperta facit. Vmbra-
mortis. i. ea quæ maxime sunt in tenebris. Frustra in-
cedant per inuium s. ut faciant multa mala. Palpabūt
id est, excæcatissimi erunt. Errare) per inuium ire.

C A P V T XIII.

Ecce oīa hæc uidit oculus meus, etc.

Ecce hæc omnia uidit oculus meus. i. hæc omnia men-
te cognoui. Et audiuit auris mea, id est, didici.

Secundum scientiam uestram, id est, si uos estis sapi-
entes, & ego sum. Fabricatores mendacij) Mendaci-
um quoq; est, si ueracibus uerbis uteris ad ueritatem
opprimendam. Cultores peruersorum dogmatum,
id est, hæreticos. Ut putaremini. s. saltem. In prouer.
17. Stultus si tacuerit, etiam sapiens reputatur. Iudi-
cium labiorum meorum, id est, uerba mea per quæ iu-
dico stultitiā uestram. Pro illo. s. deo defendendo. Ex
hebræo. Nunquid deo loquimini iniquū? & ei loque-
mini dolū? hoc est, deum non potestis fallere, ut maxi-
me hypocrisi doctrinam uestram ostēdatis coram ho-
minibus. Faciem, id est, personam. q. d. Committe illi
iudicium

iudicium. Non enim permittet uobis locū suum. Placebit illi, s. uestrū mendacium, uestrū falsum iudiciū.

Quem nihil potest celari) cui nihil est occultū. Faciem eius accipitis, id est, uos pro deo geritis, uos iudicatis qd' est solus dei. In abscondito in corde. Memoria uestra cōparabitur cineri, id est, usq; ad memoriam hominū delebit, Vel, ita delebit uos, ut ne memoria quidem uestri relinquatur. Cervices, id est, superbie. Ut loquar) ut sit mihi mens loquendi quod uolo. Quare lacero, id est, quare impatiens ero. Et animā meam porto, id est, quare sequor consiliū meū. Ille portat animā suam in manibus, qui non permittit eam manibus dei. Etiam si occiderit, hoc est, etiam in desperatione non debemus desperare. Etiam in infidelitate non debemus ad infidelitatē pergere. Verū tamen uias meas arguam) ego increpabo omnē conuersationē meam, agnoscam peccatum meum. Non enim ueniet in conspectū) Hypocrita uenit in conspectum hominū, non dei. Possunt ad tempus imponere hominibus, nō deo. Aenigmata) parabolas, uel sapienter dicta. Si fuero iudicatus) qā nihil mihi confāsum. Qui iudicetur mecū, s. coram deo. Ex hebreo. Ecce obsecro, ordinaui iudiciū et noui quod iustus efficiar, s. a deo, ipse iudicabit pro me, nō pro uobis. Aliiter. Quis est ipse qui contēdet mecum. quia tunc tacebo & perferam, id est, audiam cum accusantem me.

C Quare

A N N O T A T.

Quare tacens) quare impatiens & aestuans, consue-
mor? Duo tantū ne facias) loquitur ad deum. Duo
tantum, s. ut sequitur. Et tunc à facie tua non abscon-
dar) tunc gaudebo uenire coram te. Manum, id est,
plagam & indignationē. Et tu responde mihi, id est,
noli tacere quasi despicias. Quantas habeo iniquita-
tes) precatur ut sese possit agnoscere, quū nihil sit sibi
consciū, nisi quod corā deo nullus est innocens. Po-
tentiā tuam, s. quā potentissima est. Contra folium, i.
contra me uanissimā reculam, quā persequeris quasi
uentus. Scribis, s. in scientia diuina. Peccatis, id est
propter peccata. Posuisti in neruo pedem meū) com-
prehendisti me ad puniendū. Vinculos tradunt in ner-
uos compedum. Et uestigia pedum meorum consy-
derasti, id est, omnē conuersationē uitae meae tu nosti.
Consumendus sum, s. in terra.

C A P V T X I I I .

Homo natus e muliere. breuī uiuēste.

Homo natus ē muliere breuī uiuens tēpore) Initiū
uitae hominis immundū & miseris plenum. In eo-
dem statu, id est, in eo in quo iam est. Dignum ducis,
s. tu tanta maiestas. Super huiuscemodi, s. hominem.
Aperire oculos) quasi habeat aliqd fortitudinis ut
pugnes cum eo. In iudicium, s. ut contendas cum eo.
Nōne tu, s. hoc potes? Numerus mensium eius
apud te

apud te, hoc est, tu nosti breuitatē temporis eius. Recede ergo) cēset manus tua ab eo. Donec dies eius ueniat. Et sicut dies mercenarij, s. ueniat illa dies. Lignū *Disimile.* habet spem) Si praeasum fuerit lignū, recrescat: Homo semel mortuus, in cinerē redigitur et nō recrescat. In nouissimo autē die ē somno excitatur, Propterea est adhuc uanior res homo quā lignum. Si senuerit, s. arefacta. Ad odorem aquae) humorē. Nudatus, s. ab omnibus bonis. Vbi quæso est? hoc est perijt. Ex hebræo. Nunquid uiuit? Sic homo quū dormierit. i. ipse perdiderit quoq; succum. Cælum atteratur, s. in nouissimo die. Quis mihi hoc tribuat?) pro beneficio postulat ut etiā in inferno abscondatur à uultu iræ dei. Tantus est ei horror iudicij dei. Furor tuus, s. quem sentio. Et constituas mihi tēpus, s. in infernō. In quo recorderis mei) uelit liberari rursus. Rursum uiuet, q. d. arte uiuet. Cūctis diebus) toto tēpore uitæ meæ. Donec ueniat immutatio, id est, liberet me à iudicio. Vocabis, s. tunc, quando immutaueris me, ubi abstuleris indignationē tuam. Vides quod etiam in maxima desperatione sperat. Gressus meos dinūerasti. i. nosti omnē conuersationē uitæ meæ. Tu quidem. Ex hebræo: Quia nunc gressus meos recensabis & obseruabis super peccatū meum. Signasti) diligenter obseruasti. Quasi in saculo) quasi cum signatur pecunia clausa. Sed curasti. Ex hebræo. Affixisti super iniquitatem

C a tatem

A N N O T A T.

tatem meam, s. ne aufugeret iniquitas mea. Mons cadens defluit) nō manet. Et homines ergo similiter perdes. Ex hebræo. Et spem hominis interire fecisti, id est, sic perit homo ut ceteri non habēs spem resurgendi si tantū hanc uitam respiciamus. Roborasticum) hominem. Paululum) ad modicum tempus, q. d. Si paululum prospere agit homo istam prosperitatem, sequitur perpetuus labor & perditio. Ut transiret, id est, in nihilum redigeretur. Immutabis faciem, id est, personam, & quicquid est, immutabis. Et emittes eum, s. ex hac uita. Non intelliget, s. pater mortuus. Lugebit, id est, erit in afflictione cordis. Super semetipso) ut interim taceam de filiis.

C A P V T X V.

Respondens autē Eliphaz Theman.

Eliphaz indigne fert quod dictū est: cum deo disputare cupio: Nunquid sapiens, s. aliquis, ut tu uis uideri. Et loqueris quod tibi non expedit) Contra deum enim loqui non expedit. Et tulisti) abstulisti. Ex hebræo. Diminuisti pudorem coram domino. Docuit enim iniquitas tua os tuum) quia ex abundantia cordis os loquitur. Blasphemantiū. Ex hebræo legi potest: Callidorū, qui aliud in corde habent, quā proferant ore. Ita agere dicit Hiob. Et labia tua respondebūt, id est, condemnabunt te. Ante omnes colles, id est, antequam

antequam terra crearetur, ut si nosset consiliū dei, aut domino cōsuleres. Quid nosti qd' ignoramus? Dolet Eliphas de eo quod dixerat Hiob cap. 6: Considerate scimitas Theman. Et senes & antiqui, id est, multa experientia docti. Multo uetustiores. i. antiquiore pro genie. Nunquid grande est ut consoletur te deus, hoc est, Deus facile te posset consolari. Attonitos, id est, trementes & quasi dira minantes, Et quod uulgo dicitur, Ne comedas me. Quid est homo ut immaculatus sit, id est, non potest esse immaculatus. Natus de muliere) cuius conceptio est immūda. Ecce inter sanctos) etiam ipsi sancti peccant. Et cœli, id est, angeli, uel ipsi cœli. Qui bibit quasi aquam iniquitatem, id est, trahit in omnia sua mēbra. Ex hebræo Ecce inter sanctos eius non est credens, id est, iustus, s. si statuas eum in conspectu dei. Sapiētes confitētur) quæ sapientes confitētur, ut quæ addatur uel subintelligatur, hoc est de quibus sapientes solent loqui. Et non abscondunt patres suos, id est, narrant quæ à patribus audierunt.

Quibus solis data est terra, id est, soli sapiētes possident terram. Iniqui autē ne hac uita quidem utuntur, repugnāt eis semper deo, & tremefaciente eos semper conscientia eorū. Sententia est sanctissima cū sequentibus, sed ex stulto ore prolata. Et nō transibit alienus per eos. i. iniquus non habet consortiū cum eis. Cunctis diebus suis impius superbit. Ex hebræo. Omnis

C 3 bus die

A N N O T A T.

bus diebus impius semet dolore torquet. Et annorū
 numerus ei absconditus est) ut aīo consternatur. Ty
 rānidis eius) qua opprimit alios. Sonitus terroris. i.
 illud quod terret. Semper in auribus illius. i. semp au
 dit, quicqd audit expauet. Ille semp insidias suspica
 tur) qd etiā in pace uastator ueniet ei. Gladiū. i. pericu
 lū uitæ. Cū se mouerit ad quærendū panē. i. ad eden
 dū. Dies tenebrarū. i. miseriæ. Ne cibus quidē dulcis
 erit ei. Tetēdit, s. impius. Robur est. i. cū deo pugna
 re uult. Erecto) supbo. Pingui) supba. Armatus
 est, s. cōtra deū. Crassitudo. i. tenebræ & ignorātia.

De lateribus dependet arui. i. crassus homo & indo
 ctissimus. Sicut est in puerbio, Pinguis uenter nō gignit
 sensum tenuē. Habitauit in ciuit. desolatis. i. in locis d
 consortio hoīm remotis, fugit cōsortia plurimorū &
 in tutis, ut putat, locis, se abscondit. Quæ in cumulos
 sunt redactæ. i. quæ sunt desertæ ab hoīb. Non per
 seuerabit substantia) etiā si diues fuerit, tamē non du
 rabūt hæ diuitiæ. Flāma) non solum siccitas. Siccitas
 paulatim cōsumit arbores, Flāma autē semel. Et au
 feretur, id est, extinguetur impius, Et est superior sen
 tentia, Tuū os condēnabit te. Spiritu oris sui, id est,
 proprio spiritu. Ipse erit author suæ perditionis.

Quod aliquo pretio redimēdus sit, s. si impius erit
 in aduersarium. Ex hebræo: Non credet, nempere
 falsus uana. Quia uana erit delectatio eius, s. quam
 sibi

sibi in futurū pollicetur. Antequā dies eius impleantur. i. perit ante tēpus. Et manus eius arescent. i. opa eius pibūt. Botrus. i. fructus. Quasi oliua. s. lesa à tēpestare. Cōgregatio hypo i. qcqd habet hypocrita Sterilis) sine fructu, uana. Ignis. s. hostiū. Qui munerale acc. s. cōtra instiaā. Lege. i. Reg. 2. de duob. filiis Heli. Cōcepit dolorē. s. intus. Peperit iniquitatē id est, excautus est ope. Vterus. i. carnalis eius sapiētia. Præparat dolos) ut iterū pariat iniquitatem.

CAPVT XVI.

Respondens autē Hiob dixit. audi.

Ipsa copia in hoc lib. sese exponit. Verba uetosa) uana. Si loquaris. s. talia. Atq; utinā esset aīa uestra) utinā uos essetis ubi ego sum. Mouerem caput. i. indignarer & subsannarē. Roborarē uos ore meo s. sicut uos nūc me. Rugæ meæ testimoniū dicunt cōtra me. i. ostendūt dolorē meum. Suscitatur. s. à diabolo. Et iste dolor grauior fuit Hiob q̃ uulnus corporale.

Collegit. s. aduersarius. Cōminans) indignās. Aperuerūt. s. aduersarij, locuti sunt cōtra me. Percusserunt maxillā. i. ignominia in faciē intulerūt. 2. Cor. 11. Si qs uos cedit in faciē etc. Satiati) delectati. Cōclussit medeus) ne possim aufugere. Apd' iniq. tradidit me in manus iniq. Tenuit. s. deus. Ceruicē) sicut homo qui cōprehēditur. Quasi in signū) ad qd' sagittatur.

C 4 Circun-

A N N O T A T.

Circumdedit me lanceis suis) Vel telis, eadem sententia. Conuulnerauit lumbos, id est, carnē meam. Adhuc idem. Viscera) carnē. Vulnere super vulnus, id est, vulnus vulneri addidit. Saccum confui super cutem meam, id est, sacco indutus sum. Et operui cinere carnem, id est, cinere aspersus sum. Absq; iniquitate manus meae, id est, cum nihil mihi essem conscius.

Quū haberem mundas preces, id est, obsecrare solebam deū absq; iniquitate. Hec passus sum absq; iniquitate. Ex hebr. eo. Quum nulla sit iniquitas in manibus meis, uerū et actus meus purus. Terra ne operias, id est, ne prohibe ut clamet sanguis meus ad deum, quemadmodū sanguis Abel. Sanguinem) dolorē meum, extinctionē uitae meae. Neq; inueniat in te locū, id est, ut innotescat clamor meus in conspectu dei. In cœlo testis meus, s. deus. Et conscius meus) qui scit mea. Stillat, id est, flet. Vir, s. aliquis. Quomodo) quemadmodū. Filius hominis, id est, homo. Breues anni, s. mei. Semitam, s. mortis.

C A P V T X V I I.

Spiritus meus attenuabitur. dies mei.

Spiritus meus atte. i. uita perit. Non peccavi, id est, non sum mihi conscius. Cuius uis) uel hominis, uel creaturæ. Pone me iuxta te. i. pone me ad te. Cor eorum, s. aduersariorū. A disciplina) à sapientia tua. Pollice

Pollicetur. s. impius, aduersarius. Socijs prædā, id est, ipse multa promittit, & domi defectum patitur. Posuit me, s. aduersarius. Et exemplū, id est, similitudo, prouerbiū. Repetitiō eiusdem sententiæ. Ad indignationem, ex indignatione. Stupebunt. i. terrore concutientur. Suscitabitur, id est, indignabitur. Innocens contra hypocritam, id est, hypocrita non solū merebitur iram & indignationem dei, sed tandē etiā ubi in lucem prodierit hypocrisis, indignationē oīū piorum, s. merebitur. Et tenebit iustus uiam, id est, permanebit in innocentia sua uel inuitis aduersarijs. Et addet fortitudinem mundis, id est, curabit ut iusti or sit adhuc. Conuertimini, id est, respiscite. Et nō inueniam) Hoc dabitis mihi, postquam audieritis me, quod nemo in uobis est sapiens. Noctem uerterunt id est, omnia mecum peruersa sunt. Si sustinero, id est, expectaui. Strau lectulum in tenebris. i. in tenebris iacebo. Pater meus es, id est, tu suscipies me. Præstolatio, id est, expectatio. Ibi, in inferno, hoc est, nequaquam erit ibi requies.

CAP V T XVIII.

Respondens aut Baldath Suites, di-

Vsq; ad quē finem) Reprehendit Hiob, quod non audiat bene cōsulentē. Vt iumenta, s. corā te. Quid perdis animam furore, id est, quare consumeris furo

C s re. Ex

re. Ex hebreo. Laceret animam suam in furore suo. Hoc uidetur dicere de Hiob cōuersus ad amicos. Nunquid propter te, id est, nūquid propter te res aut creatura mutabūtur. Nūquid ppter te aliud iā erit iudiciū dei. Deus solet punire nocētes. Derelinquetur) uacua erit. Et transferētur montes) eadē snia. Nōne lux, id est gloria. Nec splēdet. s. ultra. Ignis) gloria, idē. Cōtra de impijs dicitur sub typo mulicris fortis. Non ex

Pro. ult.

tinguetur in nocte lucerna eius. Lux obtenc. gloria et diuitie pibūt. In tabernaculo) in familia. Cōtra de beato uiro in psal. Gloria & diuitie in domo eius. Et lucerna) eadē sententia. Copia uerborū. Virtutis) roboris eius. Artabūtur, constringētur. i. non sinctur ire quo uult. Et cōsiliū suū precipitabit eū) pbit sua prudentia. Suo ipsius cōsilio cadet. Immisit pedes in rete, i. laqueū. Exponit hoc qd' suprà dixit. Artabuntur gr.

Psal. iii.

In maculis) in iniq̃tate. Exponit quid sit rete. In hebreo. Super craterē ambulare se faciet. i. siti peribit, ut sequentia indicāt. Exar descet contra eū sitis, id est siti peribit, hoc est, sua ipsius cupiditate peribit. Abscondita est pedica) cadet in laqueū quē ignorat. Et de discipula super semitā est. i. in uia qua ambulat, est laqueus absconditus. Vndiq;) quocunq; consilio utatur, tamen in suo consilio inuenit laqueum, suo cōsilio perit.

Terrebūt eum formid. Vide cap. 15. de hac sententia. Attenuetur) peribit. Sicut panis confortat hominem,

ita rursus

Ita rursus indigentia panis attenuatur. Cutis eius, s. arefacta. Primogenita mors. Primogenita mortē, subitanam mortē exponūt, ego autē pessimā intelligo. Qualis fuit mors illa primogenitorū in Aegypto. Nō .n. est mala mors subitanea si ueniat pijs. Brachiū fortitudinē. Auellatur fiducia. peat, nō habeat fiduciā. Et interitus .i. mors. Calcet, conculcet. Quasi rex id est, triumphator. Qui nō est .i. defuncti. Sic Hierem. ca. 31. Noluit consolari Rachel, q̄a nō sunt. id est, mortui sunt. Habitēt in taber. socij. .i. nō relinquet heredes filios. Aspergatur sulphur. .i. pereāt omnia eius ut Sodomā. Deorsum, infra in terra, id est, nō maneat germen eius, non exurgat progenies eius. Messis, fructus, id est, tota arbor eius pereat. Memoria illius pereat idem est cum superioribus. In plateis, id est, in vulgo. Expellet, s. deus. De luce, gloria. In tenebras, ignominia, uel tenebras aeternas. Et de urbe, id est, habitatione hominum. Neq; ullae reliquiae, s. erunt ex eo. In die eius. .i. quādo ueniet retributio eius, ut retribuatur ei deus. Sicut dies domini dicitur dies iudicij. Nouissimi, id est, minores de populo. Primos, primates. Hoc est, stupēbūt de horrēda uindicta in impiū. Hec sunt tab. iniqui. .i. sic fiet tabernaculis impiorum. Iste locus, s. est.

Primogenita mors.

C A P V T XIX.

Respondens autē Hiob dixit, Vsq̄e.
decies

A N N O T A T.

Decies, id est, supra modum & sepe. Me, s. amicum. Et si ignoravi, s. sicut dicitis. Mecum erit) manebit apud me. Esto ignorē, ut dicitis, tamē uos impie agitis contra me, et hoc ipsum ignoratis. Saltem nūc, etsi non antea. Quia deus non æquo) Non æquo secundum iudicium uestrū, quia iudicatis hoc infligi ob iniquitatem meam. Ecce clamabo uim patiens) hoc scilicet est ne dei? quādoquidem & uos dicitis q. deus exaudiet tribulatos & clamantes ad se. Qui iudicet s. causam meam. Circumsepsit, s. deus. Et in calle) Hec omnia sunt impedimenta uiarū. Tenebras posuit, s. ut ignorem quo uadam. Coronā, id est, gloriā. In thronis, s. Cecidit corona capitis nostri. Euulsa arbori, s. aufertur species Eius, s. dei, Qui sint illi latrones lege cap. 1 & 2. Et fecerunt sibi uiam per me, me oppreſerunt, habuerunt me sub pedibus. In gyro, id est, in circuitu, hoc est, nullibi patebat mihi locus euadendi. Fratres) amicos. Quasi alieni recesserunt à me, id est, mente alienati sunt à me. Sicut ali. nū ha buerunt me, id est, non agnouerunt me dominum suū, id est, derelictus sum ab omnibus creaturis. De precabar illum) super quem antea ius habebam imperandi. Despiciebāt me stulti. i. stultis quoq; factus sum fabula. Consiliarij, id est, amicissimi. Adhæsit os meū, sicut fit fame percuntibus. Sic in Psal. 101. Adhæsit os meum carni meæ. Et derelicta sunt tantummodo labia, id est,

bia, id est, adhuc habeo quæ loquar, quum reliqua fortitudo perierit. Saltem uos amici mei) et si non alij, s. ut non pugnetis contra me. Carnibus meis saturamini, id est, plagis meis quas sustineo in carne, delectamini. In Psal. Inimici appropinquant mihi ut edant carnes meas. Vt scribantur, id est, utinam scriberentur. Vult ut posteritas etiam iudicet de eo. Stilo ferreo) quo duraret scriptura. Tūc scribebant in buxo, ut est in Esaia, uel alia re dura. Vellamina, id est, in lamina. Celte, illo instrumento. Scio quod redemptor meus uidit) Resurrectionem carnis sanctissime confiteatur. Ego ipse, ego ipse Hiob et in ipsa carne uidebo.

Psal. 25.

In sinu meo, id est, hanc spem habeo in corde meo.

Quare ergo nunc dicitis) quum sim tanta spe erga deum. Radicem, id est, occasionem. Gladij, s. dei.

C A P V T XX.

Respondens autē Sophar Naamat.

Iccirco cogitationes succedunt, id est, apud me cogitatio alia aliam trahit. Et mens in diuersa rapitur, id est, diuersa cogito. Idem sensus. Et spiritus intelligentiæ respōdebit mihi, id est, loquar id quod intelligo.

Laus, id est, gloria. Et gaudium, id est, gloria qua gaudent apud se. Ad instar puncti, s. sit ad instar momenti. Si ascenderit usq; ad cœlū, s. hypocrita, id est, si etiam nimie sanctitatis homo reputatus fuerit. Et

caput

A N N O T A T.

caput eius) repetita snia. In fine perdetur. Elegāter dixit in fine, qui ante tēpus florere uidebatur. Et qui cū uiderā, s. in sanctitate. Sanctitas enim proprie hypocritarū est. Nō inuenietur, s. ultra. Supbia, s. hypocrita. Trāsfiet, eadē snia. Neq; locus) etiā locus, dignitas, status eius peribit. Filij, posteri siue imitatores, ut loquamur etiā de hypocrisi nostra. Atterētur ege. i. fame pibūt. Et manus eius reddēt dolorē. i. reddetur ei qd fecit. Ossa eius) robur cordis. Vitijs adoles. uitia adolescētiae nō reliquēt eū. Et cū eo dormiēt) ad mortē usq; manebūt. Malū) malitia. i. quū placuerit ei malicia sua. Abscondet sub lingua. i. occultabit in corde. Metaphorā intelliges ex uerbo dulci. Abscōdet, s. ut diu dulce sit. Parcet illi, amabit maliciā. Panis, cibus maliciæ eius. In sel aspidū, in amarissimū uenenū. Panis eius. Omnis cogitatio eius, oīs doctrina eius, oīs sapiētia eius, uertetur ei in uenenū damnatiōis, ut maxime foris quandoq; uideatur bene docere, sapere, sanctus esse, tamē hęc oīa cedūt ei in maiorem dānationē Diuitias. Quod panē dixit ante. iam diuitias dicit. Euomet) perdet, Caput aspidū sugget, id est, uenenū. Qui antea uoluptate fūebatur suæ sanctitatis, de inde caput aspidū sugget, id est, suā damnationem trahet in se. Non uideat riuulos flumīs tor. i. non uideat, uel accipiat terrā pacis et abundantiae, sicut de terra promissiōis scribitur, quod fluebat lacte et melle, hoc est. non

est, non ueniet ad abundantiam a deo promissam. Luct,
 quæ fecit omnia, id est, mercedem accipiet omnium deli-
 ctorum. Ad inuentionem suarum superstitionum quas in-
 uenit. Confringens, opprimens. Diligenter attende,
 quod loquitur de illis qui rapiunt in hypocrisi. Eam, scilicet
 domum pauperis. Possidere non poterit, id est, non pote-
 rit uti. Non remansit de cibo eius. id est, omnia ablata sunt,
 suum laborem perdidit. Artabitur, anxietas ei erit, festu-
 abit, scilicet intus. Omnis dolor irruet. Luct quæ fecit omnia. Ex
 hebreo. Quæ laborauit reddit, et non deglutiet, id est,
 non fruetur partis. Secundum opes permutatio eius, et
 non letabitur quoniam miseros compressit et dereliquit.
 Domum depraedatus est, et ipse non edificabit. Quoniam
 non cognouit in uentre suo satietatem. E ob concupiscentiam
 suam non seruabitur. id est, perdetur. Quum satiatus
 fuerit, anxietas ei, et omnis manus doloris irruet super
 eum. Utinam impleatur uenter, utinam deus quamprimum
 destruat eum. Ut emittat, scilicet deus. Et pluat, pluendo mit-
 tat. Fugiet arma. Incidit in Scyllam qui uult uitare Cha-
 rybdim. Gladius deductus, nudus, scilicet irruet super eum.
 Fulgurans, micans. In amaritudine, certe amarus
 gladius ei est, qui impetitur. Horribiles, hostes.
 Omnes tenebre. id est, horrores et impietates. In oculis
 eius, id est, in eo, nam foris omnia splendent. Qui non
 succenditur, scilicet ab hominibus. Hoc est. Inuisibilis plaga
 dei ueniet super eum. Relictus, super ab omnibus.
 In taberna-

Sicut fuit
 it in ma-
 gnis diui-
 tijs, sic
 iam in ege-
 statem re-
 dactus.

A N N O T A T.

In tabernaculo suo) apud semetipsum. Relictus. s. non solum ab hominibus, sed etiam ab omnibus in quibus cōfidebat. Reuelabunt cœli, id est, angeli. Iniquitatem eius, qui antea sanctus uidebatur. Et terra, id est homines. De iudicio dei loquitur, quando & angeli & homines uidebunt impietatem hypocritæ. Germē id est, fructus, Domus illius) quem peperit apud se. In illo die, id est, iudicio. Detrahetur, s. in infernum, s. hypocrita uel germē. Pars) possessio. A deo s. quam accipiet. Hæreditas, s. hæc est. Verborum, uel factorum eius. A domino, s. quam accipiet,

C A P V T XXI.

Respondens aut̃ Hiob dixit. Audi.

Sustinete, id est, expectate. Et post mea, id est, deinde Nunquid contra hominem? nunquid ego ago cū homine? Attendite me, id est, meum casum. Superponite digitum ori uestro, id est, tacete. Quando recordatus fuero, s. talium iudiciorum. Quare ergo impij uiuūt? Ex uestris uerbis sequitur manifeste falsū. Nā uidemus palam impios abūdare omnibus diuitijs etc. ergo talia non dantur propter pietatē. Quare ergo? Ipse concludit ex uerbis illorum, Si uos ita iudicatis, quare ergo impij uiuunt? Semen eorum permanet) Ipsi coram uident suos filios. Secure, in pace. Nemo inuadit res eorum. Bos eorum concipit, id est, non est in fœ-

est infœcunda. Psal. 143. Oues eorū foetose, boues eorum crasse. Beatum dixerūt cui hæc sunt &c. Non abortiuit, s. pariendo. Quasi greges) magna multitudine. Exultant lusibus) quæ magna sunt uoluptas parentibus. Et in puncto, id est, insperato. Descendūt ad inferna) Quod non fieret si essent pij. Qui dixerunt deo: Recede, id est, qui abiecerūt timorē domini.

Et scientiā uiarū nolumus. In Psal. Dixit insipiens Psal. 13. in corde suo, non est deus. Bona sua, s. quibus gaudet.

Concilium) omne studium eorum. Luccerna, id est, gloria. Inundatio, id est, tempestas damnationis. Et diuidet, s. illa inundatio tribuet eis. Ante faciē uenit. Psal. 1. Non sic impij, sed tanquā puluis quem proijcit uentus à facie terræ. Deus seruabit filijs, id est, filijs quoque) luent peccatum patris. Et cum reddiderit, s. deus. Tunc sciet, s. qui ante scire noluit. Tunc notanter dictum. Videbunt oculi eius interfectionem suā, id est, uidebit corā suū iudiciū. Post se, id est, post mortem suā. Numerus mensiū, id est, dies uitæ eius, s. quid pertinet ad eum. Post mortem enim suorū misericordiam non cerneret, sed ne suā quidem, si omnia pertinent ad præsentē uitam. & hoc secundum eos, qui ad præsentia huius mundi referūt, Viuens ergo uidet, ut cogatur scire adhuc esse iudicem. Iste. i. aliquis. Plena sunt adipe. i. robusto corpore, pingui, uoluptaria. Animæ suæ) uitæ. Dicitis enim) exponit se. Vbi est.

D domus

A N N O T A T.

domus principis? i. illius qui erat antea potens. Vbi
tabernacula? Olim tā felicia. Quis arguet uias eius)
Anæps uidetur esse snia, et ad deū & impiū referēda.
Sed de impio intelligamus, quia scq̃tur, Ipse ad sepul-
chra ducetur. Quis reddet illi, s. impio. Ad sepul. du-
moriatur. In cōgerie) in congregatiōe. i. morietur et
nō morietur, morietur et tamē uiuet. Dulcis fuit gla-
Glarea est terra sabulosa in littoribus. Cocytus apud
poetas inferorū fluuius est, ex Styge fluens, & inter-
pretatur luctus. Dulcis fuit, s. ipius ille. Glareis Co-
cyti. i. terræ inferorū. Trahet oēs hoies) oēs sequen-
tur eū. De impijs loq̃tur. Impij nō solū se pdūt et dam-
nant, sed præterea multos quoq; præmittūt ad inferos
sue impietatis consortes Et plures post se trahunt. Id
quod cedit eis in maiorē damnationis cumulū, ut legis
de diuite epulone in Euangelio. Frustra) uane.

C A P V T X X I I .

Respondens autē Eliphas Themani

Quid confers. In Psal. Bonorum meorū non indi-
ges domine. Nunquid timens) Contra illud. Nunqd
Psal. 15. contra hominē disputatio mea est? Abstulisti pignus.
Supra. 21. Accusant Hiob palam fuisse impium. Hic uides quo
perrexerat hactenus eorū disputatio. Nam palam im-
pium iudicant. Et mentiuntur amici, ut ex. i. cap. appa-
ret, ubi eum dominus iustum uocat. Lasso) sitiēti.
In for-

In fortitudine brachij. Hebraismus. In brachio, potentia. Possidebas. i. tyrānide possidebas terrā. Viduas dimisisti uacuas) nō iuisti eas. Lacertos. i. fortitudinē. Quicquid adhuc erat roboris in pupillis, tu abstulisti. Laqueis. i. his angustijs. Fortitudo subita) quam non speraueras. Tenebras, id est miseras.

Non oppressum iri. s. te. Impetu aquarū inundantiū, id est, subita tribulatione. Et dicis, s. tu impie Hiob. Et iudicat, s. deus. Quasi per caliginem. i. quasi ignorās. Nubes latibulū, id est, nubes obsunt, non potest uidere humana. Et circa cardines cœli perambulāt, id est, non prospicit, non uenit in terras. Nunquid cupis) nunquid uis unus esse ex illis, qui impie uixerunt præteritis sæculis? Cupis, s. o Hiob. Calcauerunt) ambulauerūt. Qui sublati sunt, id est, mortui sunt. Et fluius) tribulatiōis inundatio. Sicut in Euangelio de illo qui edificauerat super harenā. Videbunt iusti, s. uindictā in eos. Letabuntur, s. de uindicta dei. Erectio) superbia. Ei, s. deo. Et per hæc, s. q. redis ad eū. Et suscipe legē) sequere præcepta domini. Aedificaberis. i. rursus prospereris. Pro terra) pro re fragili. Adagiū est. p. re fragili dabit rē solidā et pro uili pretiosam. hoc est, meliora prioribus accipies.

Sup oīpotentē) per oīpotentē. Rogabis eū. Exponit se, quid sit Eleuabis ad deū faciē. Vota tua reddes. i. gratus eris. Decernes rem et ueniet. i. oīa cōmoda

D 2 uenient

Matt. 7.

A N N O T A T.

uenient tibi. Saluabitur, s. inquam. Mundicia manuum, id est, operum suorum.

C A P V T X X I I I .

Respondens autē Hiob ait. Nunc quo

Quis mihi tribuat ut cognoscam, id est, utinam uiderem & inuenirem illum, s. deum. Solū, tribunal.

Iudiciū, s. meum. Replebo increpationibus, id est, increpabo deum. Increpationibus, Ex hebræo, Argumentationibus. Ut sciam uerba, ut si non aliud con

sequar, saltem sciam causam plagæ meæ. Nolo contendat, s. ut deus. Proponat æquitatē, id est, æquo iudicio agat tantū contra me. Iudicium meū ueniat ad uictoriam, id est, scio q. ego uincam. Si ad orientem

iero non apparet, hoc est, nusquam inueniā eum, adeo abscondet faciē suā a me, et tamē ubiq. adest mihi.

Quia manum eius sentio die ac nocte, Id quod est nimium graue afflicto. Non intelligam, id est, non uidebo. Probauit quasi aurū, s. ut inueniret iniquitatem. Vestigia eius secutus est pes meus, id est, ego non dereliqui eius præcepta. Non abscondi in sinu, nō occultauī, id est, etiā alios docui et ore cōfessus sum deū.

Cogitationē, consilium. Et anima, id est, uoluntas. Loquitur de deo tanquā de homine, quū deus anīam non habeat. Et alia multa similia. i. potest & alia facere. Considerans eum, s. in mente. Et prius dixit:

non uide

Non uidebo. Non uidebit, & tamen sentit. Molliuit, id est, anxium reddidit. Non enim perij, id est, hæc passus sum. Propter iminentes tenebras, id est, propter conscientias iniquitatis. Et faciem) repetita sententia, id est, non erubui conscius.

C A P V T XXIIII.

Ab oīpotente non sunt abscondita.

Ab omnipotente) Deus oīa tempora nouit, nos eius tempora ignoramus, & propterea impij impie agūt.

Dies illius, id est, dies iudicij eius. Qui autem nouerūt cum) Multo magis impij ignorant. Quia etiā Apostolis dictum est: Non est uestrū nosse tempora.

Transtulerunt terminos, s. agrorū & hereditatū, hoc est, diripiunt bona aliorū. Pauerrunt eos, s. quasi suos. Asinum pupillorū, id est pauperum. Pauperum uiam, id est, quicquid est pauperum. Mansuetos terræ, id est, pauperes. Alij) prædatores. Ad opus suum, id est, ad latrocinium. Rigant imbres montium, id est, qui non habent domos, hoc est, etiā miserimos non uerentur spoliare. Amplexantur lapides id est, dormiunt super lapides. Spicas) fruges. Meridiati sunt. Meridiare uel meridiari est meridie comedere: Itē meridie quiescere siue dormire. Coniūge ad, Eorum qui calcatis & c. id est, qui etiā calcata uindemia non satis habent ad uictum. Meridiati sunt) co

D 3 mederunt

A N N O T A T.

mederunt. Inter acervos) fruges. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere. i. in ciuitatibus spoliauerunt. Et deus inultū. Ex hebreo. Deus uero orationē non respiciet. i. ad tēpus derelinquet in manibus oppressorum. Quod si legis per interrogationē, cōuenit cū nostro. Et est simile illi quod dicitur Lucæ. 18. Deus uero non faciet uindictā electorum suorū clamantiū ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Ipsi, s. impij.

Lumini, s. diuino. Qui male agit odit lumen, ut non arguatur opera eius. Eius, s. luminis. In tenebris ambulant, & peragunt opera tenebrarū. Nec reuersi sunt per semitas illius. i. in tenebras uadunt, & nunquā respiscunt. Oculus, s. hominis, sed ne dei quidē.

Operiet, s. adulter. Condixerant, s. adulter & adultera. Subito) insperato. Arbitratur, s. adulter & adultera. Vmbrā mor. i. lucem maxie exhorrescunt. Dies eis quasi umbra mortis est. Leuis est, id est, leuior & mutabilior est adulter quā aquæ superficies, quæ ad leuē etiā uentū mouetur. Super faciē aquæ. i. plusquā supficiēs aquæ leuis est. Pars eius) possessio.

Nec ambulet per uiam tenebrarū. i. nulla fertilitas illi ueniat. Ad nimium calorem, id est, nulla tēperies dēris sit ei ne fructū accipiat. De inferis hæc exponi solent. Sed de his iam sequitur. Transiet) mutabitur.

Ab aquis niuiū) à nimio frigore. Obluiscatur eius misericordia) nō ueniat ei. Vel, Obluiscatur, ueniat in obliuionē.

obliuione. Dulcedo illius uermes. Esaie ult. Non sit
 in recordatiōe. i. pereat à memoria oīm. Pauit enī ste
 rilē. i. uacua opa secutus est, misericordie in proximū
 oblitus. Sterilē. i. adulterā & quæ nō parit. Viduē
 pauperi. In fortitudine sua, per fortitudinē, inuiden
 tia. Et cū steterit) quū adhuc in tuto fuerit. i. non erit
 securus etiā in securitate. Eo, s. loco poenitentiae. In
 superbia, id est, contēptu, contēnit. Oculi autē eius
 sunt in uijs illius, id est, diligenter curat ut sequatur
 uiam suam. Oculi, superbia. In uijs illius) in uijs
 proprijs. Hoc modo nō diu durabit superbia. Et po
 nere ante deum uerba mea, s. potest.

Vermis est
 conscien-
 tiarū quæ
 semper a-
 nimam ro-
 dit.

CAPVT XXV.

Respondens autē Baldath Suites, di.

In sublimibus) cœlestibus ubi oīa sunt concordia.
 Militū. i. angelorū. Sicut in Daniele cap. 7. millia mil
 lium ministrabant ei. Et super quē nōn surget? Facit
 enim oriri solem suū super bonos et malos i. quicquid
 est luminis, ē sublimibus eius uenit. Natus de mulie-
 re. Hoc arguit nos omnes immundos esse natos de mu-
 liere. Non splendet, s. in conspectu eius. Etiam sancti
 sunt peccatores in conspectu dei. Putredo, s. qui est.
 Filius hominis) eadem sententia.

Matth. 9.

CAPVT XXVI.

Respondens autē Hiob dixit. Cuius.

D 4 Nunquid

A N N O T A T.

Hoc in
Baldath
refert.

Eadem
sentētia.

Nunquid imbecillis, s. adiutor es, quē uis adiuuare?
quem uis obruere tua sapientia? q. d. non sapis ea quæ
dei sunt. Sustentas, adiuuas. Brachium, robur eius,
id est, quid tu laboras pro deo? Prudentiam, Ex he-
bræo, Potentiam. Spiramentum, id est, spirituum ori-
ginem, qui fuit ante omnes spiritus, etiā ante spiritum
tuum, & non solum tuū. Ecce gigantes, s. qui olim
erant. Gen. 6. Gemūt sub aquis, diluuiο submersi, iam
sunt in inferno. Deus deijcit superbos & dei contem-
ptores. Gigantes) superbi. Perditioni, id est, infer-
no, id est, nihil opertum corā illo, quippe qui condidit
omnia. Qui extendit aquilonē super uacuum, id est,
facit flare uentum inanem. Vacuum, aëra. Ut non
erumpant. Ex hebræo. Ne rumpatur nubes sub illis.
Qui tenet uultū solij sui, id est, abscondit se ne uidea-
tur iudex. Vsq; dum finiātur lux &, id est, quousq;
hæc durant omnia quæ uidemus, hoc est, donec dura-
bit mundus. Columnæ cœli, id est, pauet in conspectu
eius cœlum. Non opus est ut interpretemur angelos,
nec columnæ terræ, homines. Ad nutum eius. Ex he-
bræo, Ad increpationē. Congregata sunt, id est, mo-
ta. Et obstetricante) producente manu eius. Edu-
ctus est, s. ex utero matris, id est, nihilo. Tortuosus.
Ex hebræo, Fugax. Quod ad ingenij naturā declarā-
dam attinet. Deus creauit omnia, etiam quæ pessima
iudicamus, ut serpētes. Recte hic diabolū intelligis, qui
tortuosus

tortuosus, quia insidiarum cuniculis nos aggreditur. Ipse enim uertit se in angelum lucis. Et fugax, quia lubricus, teneri non uult & deprehendi. Ex parte, id est, parum. Viarum eius, id est, operum dei. Sermonis eius, id est, de eo. Quis poterit) Ecce ista pauca quae dixi, horrenda sunt & incomprehensibilia. Quis poterit cum audire, ubi iudicio suo intonuerit? Tonitruum, id est, uerbum iudicii maiestatis eius.

C A P V T XXVII.

Addidit quoque Hiob assumens para-

Parabolam, id est, prudentem sermonem Sicut parabole Solomonis sapienter dicta dicuntur. Viuit deus) Iurantis est in sacris literis, id est, per deum uiuentem. Sic solebāt iurare contra deos Gentium, idola mortua. Quis abstulit iudicium meum) qui iam non reputat pro me. Et omnipotens) per omnipotentem, uiuit omnipotens. Animam meam, id est, me. Spiritus dei, id est, uita à deo data. Vel proprius spiritus dei qui est in spiritualibus. Hoc est, donec uiuam & aliquid intelligentiae à deo mihi supererit, non dabo uobis id quod contenditis. Hoc non debemus dare aduersarijs, ut donemus eis aliquid contra conscientiam nostram. Nec lingua mea) De hoc dixi cap. 3. Donec deficiam) moriar. Cor meum, id est, conscientia mea. Aduersarius meus, scilicet. Sic aduersarius meus qualem me facere

D s mult

A N N O T A T.

uult. Si auare rapiat. Quēadmodū ipsi Hiob rapina
 insinulauerūt. Eadē snia in Euāgelio Matt. 16. Quid
 prodest homini si uniuersum mundum lucratur? &c.
 Ex hebreo. Quæ enim spes hypocritæ, quum & per
 cussurus, & extirpaturus sit deus animā eius. Per ma
 num dei, id est, deo uolēte, deo permittēte. Quæ oīpo
 tens habeat. i. quæ sint dei. Nostis) uidistis, quid sine
 causa uana loquimini? Ipsi dixerant sanctissimas snias
 Hiob aut uana uocat. Hæc pars hoīs impij. Iam inci
 pit Hiob. Pars) possessio & merces. Hæc) quæ sequitur.
 Hæc partē accipiet à deo. Filij eius) impij. In gladio e=
 runt. i. gladio pibūt. Hebraismus. Nō saturabuntur
 pane) fame pibūt. Sepelientur in inter. i. in totū pibūt,
 ut etiā pereat memoria eorū ab hominibus. Nō plora
 būt. s. eū, nō præstabunt solatia funeri. Quasi terrā
 argentū, id est, innumerabile pecuniā. Sicut lutum, id
 est, in magna abūdantia. Iustus inuestietur illis, id est,
 iustus possidebit illa. Innocēs) cui deus hæc dabit. Sic
 in Euāgelio Luc. 19. Omni habenti dabitur, & qui nō
 habet, etiam auferetur ab eo id quod habet. Sicut ti=
 nea) quæ seipsam cōsumit. Custos, s. hortorū. Quasi
 aqua. i. magna inopia. Nocte, s. tribulatiōis. Emitteret
 s. deus. Sup, cōtra eū, hoc est, irruet turbo contra eū.
 Fugiens fugiet, id est, nitetur fugere et nō poterit.
 Quia sequitur. Stringet sup eū. Stringet. s. turbo uel
 deus. Sibilabit, hoc bene cōuenit ad turbinē. i. flabit.

Caput

C A P V T XXVIII.

Habet argentū uenarum suarū prin.

Habet argentū) Multa abscondita fecit in naturali
bus deus, et sapientiam tu cognosces? Deus nihil aliud
uult quā ut eius abscondita relinquant, & solū discas
timere deū. Hæc tua est corā deo sapientia. Argentū
uenarū. s. in terris. Cōflatur. i. nascitur, decoquitur.

Summa
sapientia.

Et lapis. i. terra dura, quā minera uocant. Posuit. s.
deus. Tempus, s. suū. Tenebris) occultis. Et uniuerso
rum finē ipse cōsyderat, s. in tenebris. Lapidē caligi
nis) occultissimū, s. cōsyderat. Vmbrā mortis, tene
bras horredas, etiā inferorū. Diuidit) insulas nobis
ignotas significat, quas adire nequeūt paupes p uictu
pegrinātes. Torrēs, aqua uel mare. Diuidit, separat.
A populo peregrināte, s. ne populus possit adire, hoc
est, ea loca ne peregrini qdē nouerūt. Quos oblitus
est, ignorat. Terra de qua. Terra item est, quæ ante
fructifera, iā igne uel sulphure egrediente exusta est.
ppter ea iā hoībus inuia. Terra, s. est aliqua. Orieba
tur, s. ante. Locus, s. est, cuius lapides saphyri, & ter
ra aurū, & tamē non solū homībus incognitus, sed et
auibus et feris iaccessus. Lapidēs eius, s. sunt. Ignora
uit semī. s. ad illū locū. Vulturis, q etiā ad loca trāsma
rina uolat. Filij institorū, id est, institores. Lerna, fera
quæcūq;. Extendit, s. deus. Ad silicem, ad fortissima
quæq;

quæq;

A N N O T A T.

quæq; Subuertit, s. si uult. Excidit, s. si uult. Dixerat
q; secundum naturam multa abscondita fecerit deus.
Iam uero dicit q; cōtra naturam etiam potest omnia.
In petris riuos excidit. Sicut legimus in historijs. Scr-
tatus est, id est, ipse nouit. Sapientia uero ubi inueni-
tur? Quum uero quædā occulta naturæ, labore & in-
dustria inueniantur, sapientiam nemo inuenit. Sapiē-
tia, s. dei. Intelligentiæ, s. dei. Nescit homo) Anima-
lis homo non percipit ea quæ dei sunt. 1. Cor. 2. Preciū
id est, bonitatem. Suauiter uiuentium) uoluptuosos-
rum. Abyſsus) infernus. Non est in me, s. sapientia.
Illic non inuenitur sapientia dei. Aurū obrisum, id est
optimum. Pro ea) non potest comparari sapientia di-
uitijs. Nō confertur, cōparatur. Tinctis, forte purpu-
ra. Vel saphyro, s. confertur. Non commemorabun-
tur, id est, ne nomen quidem habebunt. Trahitur sa-
pientia de occultis. De occultis dicit, & nescis unde
ueniat aut quo uadat. Spiritualis homo itelligit. Quia
timor domini initium est sapientiæ. De occultis, s. dei.
Tincturæ mundissimæ, panni preciosi. Intelligentiæ,
s. illius Dei. Perditio, id est, infernus. Perditione &
morte significat impietatem, & impios homines.
Famam eius, s. sapientiæ Dei, q. d. Audiuius quan-
doq; Euangelium. Aquas appendit in mensura, id
est, nouit pondus aquarum. Quando ponebat plu-
uijs legem, s. ne semp & ubiq; pluerent. Tunc quan-
do omnia

do omnia mirabiliter creauit. Vidit illam) quia per
 illam omnia sic mirabiliter disposuit, sicut in psal. 103.
 Omnia in sapientia tua fecisti. Illam) sapientiam suam
 Et enarrauit, s. illam. Et pręparauit, s. homini. Et in
 uestigauit, s. homini. More hominum de deo loquitur.
 Deus enim non solet inuestigare suam sapientiā. Ecce
 timor domini. Hoc semper tibi cogita a deo mandatū,
 & cetera relinque, nisi uelis esse insipiens, qui dicat ī
 corde suo, non est deus. Intelligentia, s. est. Hoc non
 fit nisi per fidem.

CAP V T XXIX:

Addidit quoq; Hiob assumens para.

Assumens parabolā, id est, sapientem sermonem.
 Quis mihi tribuat) Sub prosperitate pręterita gau-
 diū conscientię suę desyderabat quod olim habebat.
 Nam iam omnino uidebat iudiciū suum supra se. Inte-
 rim quoq; meminit fructus pię et fidelis mentis, quos
 olim pariebat, scilicet opera misericordię et iustitię.
 Ut sim. i. utinam essem. Iuxta menses pristinos, qua-
 lis olim eram. Quibus deus custodiebat me. Omnem
 gloriā operum et iustitię tribuit deo. Lucerna eius,
 id est, lumen dei. Ad lumen eius, id est, ad uoluntatem,
 ad uerbum dei. Lumen seu lucerna dei est uerbum. Ut
 in psal. 118. Lucerna pedibus meis uerbum tuum, et lu-
 men semitis meis. In tenebris, s. huius mundi. In ta-
 bernaculo

bernaculo meo) erat mecū.

Secreto, per fidem. Secreto agit deus cum suis. Nam vita nostra abscondita est cū Christo in deo. Coloss. 3.

Quādo lauabā pedes meos butyro, id est, quādo oīa supra modū abundabat. Et petra fund hoc, p impossi-
bili dicit, p mira abundātia. Ad portā ciuitatis, id est, ad locum iudicij. In platea, in publico loco, ubi oēs cō-
ueniunt. Abscōdebantur, prae reuerentia, quod solēt
facere adolescentes ubi magnos uiros habent obuios.

Principes cessabant loqui, s. propter me, ut audirēt
snām meā. Auris audiēs, s. uerba. Beatificabat, iudica-
bat me beatū. Testimoniū reddebat mihi, bene de me
sentiebat. Quod liberaßē paupē, s. de manu oppresso-
ris. Benedictio, gratiarū actio. Iustitia) uelut armis.

Regius
ornatus

Iudicio meo) qd'ibat mecū. Attēde q, iudiciū uere or-
natus regis est, nō illa larua externa purpura et diade-
ma. Oculus fui ceco. i. cecum ducebam. Pes claudoi.
claudū portabam. Pater eram pauperi) Plus est q si
dixisset, adiuuabam pauperem. Causam, s. quam ne-
sciebam diligentissime inuestigabam, s. ut scirē, quid
esset iudicandū. Molas iniqui) dentes molares raptori-
ris. Auferebā prädā) quicquid rapuerat, cogeatur
reddere. Dicebam, s. apud me. In nidulo) in quiete.

Multiplicabo dies sicut palma, s. multiplicat fructus
Quia floret semper. Vnde in psal. 91. Iustus ut palma
florebit. i. semper florebit. Aperta est, Vel posita est.

Iuxta

Iuxta aquas, Arbores iuxta aquā non timēt aestū,
 siue siccitatem. Et ros morabitur in messe mea, id est,
 quies erit, seu potius refrigeriū. In messe, id est, ubi
 messuero. Gloria mea semper innouabitur) hic se ex
 ponit. Arcus meus) potentia mea. Et intenti, s. in
 me. Stillabat) quasi pluuia. Os suum aperiebant, s.
 uelut terra arida. Imbrem serotinū) qui est magis fru
 giferus propter instantem noctem. Si quando ride=
 bam non credebant, id est, non leue ducebāt quicquid
 id erat quod iocabar cum eis. Non credebant, s. esse
 risus. Etiā ioca, seria esse ducebant. Lux uultus mei,
 id est, letitia mea. Repetitio sententiæ. Non cadebat
 in terram, id est, nō frustra fiebat, hoc est, letitia mea
 non fuit dissoluta. Eram tamen mœrentium consola
 tor, id est, non superbiebam, sed minimis quoque in=
 tendebam.

Sic loqui
 tur Iob
 cantico.

C A P V T XXX.

Nuncaut derident me iuniores tem.

Iuniores in scripturis pro indoctis et inexpertis et
 contēptis accipiuntur. Vt psal. 118. Adolescētiulus sum
 ego et cōtēptus. Hic p. contēptis. Impios describit sub
 speciem magnæ calamitatis & inopiæ. Argumentum
 Hiob in hoc uidetur tendere. Si impij, quod dicitis,
 qui inopia laborant, certum est, quod uos estis filij
 impiorum.

Aut non de amicis solum, Sed de
 quibuscun=

A N N O T A T.

Desp e=
ctis .est
descri =
ptio.

quibuscunq; etiā despectissimis loquitur, q. d. Olim glo-
riosissimi me uenerabantur, nūc etiā despectissimi cō-
temnunt. Quorum non dignabar. Hyperbole. Et ui-
ta ipsa putabantur indigni. Ex hebræo. Et ipsis sene-
cta perijt, id est, cum ignominia defuncti sunt. Steriles
s. quierant uacui. Qui rodebant in solitudine, s. her-
bas & radices. Ista, prædicta. Cum clamore curre-
bant) quasi magnum aliquid lucrati. Qui de conualli-
bus. Ex hebræo. Illinc euulserant, & percussit rapue-
runt ea sicut fur. Super glaream. Ex hebræo, Etru-
pium. Inter huiuscemodi, s. uictum. Sub sentibus &
spinis. Certum est quod sub hac imagine describitur
paupertas spiritus. Et impij, quum non habent ea que
dei sunt, amplectuntur ista mundana, que comparata
spiritualibus nihil sunt. Imò istam egestatē spiritus au-
gent. Item hypocritæ nihil habēt spirituale, & misere
torquētur externis, putantes in his uexationibus con-
sciētiarum esse aliquid salutis. Hoc est sub sentibus re-
putare delicias esse. Nō parentes, id est, non apparen-
tes, hoc est, qui in egestate & ignominia uiuunt. In
proverbium, id est, in derisum. Aperuit, s. deus. Et
frenū posuit, id est, repressit me ne aliqd possim. Illico
surrexerunt, s. despicientes me. Orientis calamitatis,
id est, incipientis. Subuerterunt pedes) delecerūt me
ad terram, & conculcauerunt me. Dissipauerunt iti-
nera, id est, quicquid meū erat destruxerunt. Quasi
rupto

rupto muro) sicut solent irrumpere hostes. Deuoluti sunt. i. concurrerunt. Marcescit) perit. Nocte os meum perforatur doloribus, s. a familia. In multitudine) per multitudine. Eorum, s. qui comedunt me. Quasi caput tunicae. i. quasi uili palliolo. Sto, s. in oratione ad te. Mos standi erat in oratione. In duricia, Vel. robore. Eleuasti me, s. ante per gloriam. Ad tantam gloriam me prouexisti antea, ut grauiore casu deijceres.

Elisisti, deiecisti. Super uentum ponens, id est, super nihil. Vbi, in qua morte. Omni uiuenti. i. omni qui uiuit in terris. Veruntamen non ad consumptionem, id est, alijs afflictis subuenis, & quandoq; releuas eorum miseriam, me autem penitus deseris. Emittis manum tuam, id est, soles flagellare. Ad consumptionem) extinctionem. Saluabis) liberabis. Flebam. Hic rursum incipit cum capite sequenti dicere de fructibus iusticie. Efferbuerunt, exusta sunt. Præuenerunt me, id est, uenerunt ante tempus. Mœrens incedebam, non gloriabar in gloria mea. In turba clamabam, s. contra uim. frater fui draconum, id est, impijssimorum sui socius. Hæc est magna laus pij hominis inter impios posse manere innocentem. Præcaumate, id est, calore. Calor enim ulcerum absorbet corporis succum.

Cythara mea) gaudium meum.

C A P V T XXXI.

Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne co-

E Pepigi

Contra ad
ulterium.

Pepigi fœdus. i. ita statui apud me, ut ne oculus qui-
dem meus appeteret aliena. Vides quàm optime intel-
lexerit Hiob præceptũ, Non adulterabis, Sicut expo-
nit Christus Matth. 5. De uirgine in nupta, ut tace-
am aliud. Quã enim partẽ haberet? s. si eßẽ adulter.
Hereditatẽ, s. quã haberet i me. Perditio, dãnatio.
Et alienatio, s. à deo. Si ambulau. Imprecatur sibi
malũ si non ita sit quẽadmodũ diat. In uanitate, s. sen-
sus mei. In dolo, uel, ad dolũ. Simplicitatẽ, innocen-
tiã. Si declinauit gressus meus. i. si nõ mansi in præce-
ptis dei. Si oculus meus secutus est cor meũ. i. si con-
cupiui quod uidi. Serã & alius comedet. i. alius acci-
piet laborẽ meum. Super muliere, uxore alterius. In-
sidiatus sum, s. propter uxore. Vxor mea sit scortũ
alterius) si hoc ita est, uxor mea fiat scortum alterius.
Ignis est, s. adulteriũ. Dcuorãs, s. adulteriũ. Geni-
mina) fructus. Cũ seruo meo, s. quando habuit aliqd
aduersum me. Non dedignabar etiã reconciliari seruo
& ancilla. Quid faciã, s. si contẽpsissem in hoc famu-
los meos. Qui et illũ, s. seruũ. Vnus. i. idẽ dominus.
Oculos) desyderiũ uiduẽ. Bucellam, panẽ Pupil-
lus, qui est destitutus omni auxilio hũano. Miseratio,
misericordia. Si despexi prætercuntẽ. Ex hebreo, pe-
untẽ. Pauperẽ, s. si despexi. Latera, corpus. Benedi-
xerũt, gratias egerũt. Si leuau, s. ut cũ opprimerẽ. In
porta, loco iudicij. Et brachiũ. i. peat oẽ robur meũ
& auxil

Et auxiliū. Talia feci, quia semper timui deū. Pōdus eius
i. timorē quē sepe mihi imittebat. Aurū, s. quod posse
di. Robur. Ex hebraeo potius spem, s. esse. i. Si cōfessus
sum in diuitijs meis. Obrizo, auro optimo. Fiducia
mea, s. es. Et si letatus sum. Non solū non cōfessus est,
sed ne gauisus quidē de diuitijs. In abscondito) intus.
Si osculatus sum manū meā) de Idololatria interpre
tantur. Sic autē interpretarer, Negationē dei esse, quū
uides tibi oīa prosperē succedere, Et oscularis manum
tuā. i. illa tuis opibus ascribis, quasi tu, nō deus hēc fa
ciat. Itē quū tuis operibus quibuscūq; ascribis saluē.

Et osculatus sum) laudaui talia et dilexi. Inuenisset
eum malū) uenisset super eum. Guttur) loquelā, hoc
est. Ne uerbo quidē uindicaui me. Ut expeterē, s. uin
dictam. Maledicens animā eius, id est, eum. Viri ta
bernaculi, id est, familia. Quis det) hoc est, Ita
egi cum eis, ut semper cuperent ex præsentiā carnis
meae, id est, corporis, satiari, hoc est, gaudere. Beatus
Thomas retulit ad historiam corporis Christi, uidetis
quā belle quadret: Item, mei sic instituti erant, ut non
desyderarent aliena pro uictu. Iustus dominus, iustam
habet familiam. Quis det) utinā saturaremur. Fo
ris non mansit peregrinus, s. quem non induxerim.

Quasi homo, id est, quod non confessus sum coram
deo, id est, ego semper agnouī peccatum meum. Et, s.
sic elauī. In sinu, id est, ī corde. Si expaui, s. propter

E 2 iusticiam

A N N O T A T.

Iusticiam. Ad multitudinem) propter multos. Si ex
pau, s. exequi iusticiam. Si quid mihi erat agendū, hoc
non omisi propter multitudinē. Contra nostra tempo
ra, ubi difficile defendimus Euāgeliū. Despectio pro
pinquorū. i. q. propinqui despiciebant me monentes,
ne hæc facerem, ne illa omitterē, sed nihili ducebam:
nec egressus quidē sum propter hoc: uerū quod iustū
erat exquebar. Tacui) nihil respondi, non curavi.

Neq; egressus sum ostiū, s. propter hoc. Quis mi-
hi tribuat auditorem, id est, utinam aliquis me audiat.

Vt scribat librū, id est, sciat mea. Vt portē illum,
s. librum. Quasi coronam, s. in capite. Pronunciabo
illum, s. librū. Per singulos gradus. i. quocūq; transi
ero. Quasi principi) illi ipsi deo. Terra mea, ager
meus. Si clamat, s. negata mercede agricolæ. Sulci
eius, s. terræ. Sulcos addit, ut terrā significet esse agrū.

Deflent cum ipsa, s. terra. Absq; pecunia, s. data.

Si afflixi, s. negata pecunia. Animā agricolarum
eius. i. agricolas eius. Pro hordeo spina. i. deus male
dicat terræ meæ, ut nunquā producat bonos fructus.
Hic additur in hebræo, Finiunt uerba Hiob.

C A P V T X X X I I .

Omiserunt aut tres uiri respondere.

Eo q non inuenissent responsionē rationabilem)
Et sapientia quoq; mūdi dictat rōne potius oportere.
aduersa

aduersariū uincere. Veritus sum. Ex hebræo. Ex pa-
ui & timui iudicare meam sn̄am. Actas prolixior,
senior. Spiritus, s. dei. Spiritus dei dat loqui uerba.
Sanctissima sententia, ut pleræq; aliæ, sed quod addit,
Ut uideo, mentitur. Tales enim qui sunt ut Heliu, hanc
sententiā uidere, id est, intelligere non possunt, ut ma-
xime ore dicant. Iudicium) id quod iustum est. Ne
forte dicatis) Occupatio. Inuenimus sapientiā, id est,
sapienter facimus quod non respondemus. Deus pro-
iecit eum) Sunt uerba amicorū Hiob, non quæ illi di-
xerunt, sed quæ dicere potuerāt. Nihil locutus est, s.
Hiob. Non secundū sermones uestros, id est, sapien-
tius dicam quā uos. Extimuerunt, s. tres. Absq;
spiraulo) foramine. Respirabo, id est, spiritū meum
leuabo. Viri, s. cuiuscunq;. Non æquabo deum ho-
mini, id est, deum uerebor, non hominem. Ex hebræo.
Et hominem non nominabo, id est, quicquid est hoīm,
respuam. Subsistam, s. in hac uita. Et si post modi-
cum tollat me factor meus, s. nescio.

CAPVT XXXIII.

Audi igitur Hiob eloquia mea. & oēs

Simplici corde, s. loquentur. Et spiraulū omnipo-
tētis) Verisimile est q; de spiritu dei, quo intelligimus
ea quæ dei sunt, loquatur. Cōsiste aduersus faciē me-
am. i. disputa mecum. Ecce & me. Hic uidetur prius

E 3 dixisse

A N N O T A T.

dixisse, tantum de spiritu, uita mundi, quā dixit: Spiritus dei fecit me, & spiraculū &c. Miraculū meum, quod præ cæteris sapiens sum. In auribus meis) me audiente. Mundus sum ego. Nūc recitat uerba Hiob.

Semelloquitur) Deus non solet multis uerbis loqui. Ipse semel condemnauit impios, ut non expectes amplius sententiam dei. Per somnium. Solent quidem fieri reuelationes dei in somnis, sicut legis de Pharaone, Genesis. 41. & in Euangelio de Ioseph & Magis Matthæi. 1. Sed hic Helii uult uideri & sibi reuelatū.

Vt non transeat in gladium, id est, in perditionem, qd. ne ueniant in talia, in quæ uenit noster Hiob. In crepat, s. Deus. Marcescere, id est, perire. Eius, hominis. Panis, cibus. Quæ tecta fuerant, s. carne.

Nudabuntur, s. marcescente corpore, quod sit afflicti ipsis. Angelus, nuncius. Annunciet hominē, s. sic afflicti. Et dicet, s. angelus ad deū. Si fuerit pro eo angelus. Hæc sententia falsa est, quasi deus propitius tur homini propter æquitatem eius, quæ reperitur in eo. Quodcumq; ergo uolucris intelligere per angelū, nihil id nostra refert in uerbis stulti hominis. Inueni, s. in homine. Videtur dicere de angelo percutiente, qui percussit hominem iubente deo, sicut in sacris historijs quandoq; legimus. Reuertatur ad dies. i. reddatur ei sanitas. Faciem eius, hominis. Videbit, s. deus.

In iubilo, i. hilariter respiciet eum. Et dicet, s. homo ressi

moreſipſceſ. Nō recepi, ſ. p̄ meritis peccatorū. Tri-
bus uiabꝫ. i. ſæpe, nō ſemel. Per ſingulos in ſingulis
hoĩbus. A corruptiōe) dānatiōe. Lucē uiuentiū) uita.

CAPVT XXXIIII.

Pronunciāns itaq; Heliu etiam hæc.

Iudiciū eligamus. i. illos qui iudicent inter nos. In
iudicando enī me eſt mendaciū. Quāſi uerba Hiob fāl-
ſo reſert. Mendaciū eſt) fālſa res eſt, deus non uere
agit. Sagitta, plaga. Violenta. i. iniuſte à deo lata.

Quis eſt uir, ſ. iniquus. Qui graditur. Ex hebræo.
Qu: graditur ut ſit particeps cū operantibus iniqui-
tatem. Etiam ſi cucurrerit cū eo) ſi fecerit oīa præ-
cepta eius. Iniquitas, ſ. abſit. Reddet, ſ. deus. Secun-
dum quod fecit reddet unicuique. Ei, id eſt, homini.
Fruſtra, id eſt, ſine cauſa. Subuertet iudiciū) non
iniquē iudicabit. Quē conſtituit, ſ. iudicem. Alium,
ſ. à ſe. Si dixerit, ſ. deus probare uolens eum, id eſt,
orbem, uel quēcunq; hominē. Non placet deo. Ex he-
bræo. Non par æſtimabitur uir ſue uoluntatis ſtudio
cū deo. Ad eum, ſ. orbem uel hominē. Trahet ſpi-
ritum, id eſt, penitus extinguet eum. Spiritum & fla-
tū) uitam. Deficiet ſimul, ſ. ſi direxerit cor ſuum
deus. Qui non amat iudiciū, ſ. medici. Qui iu-
ſtus eſt) ut tibi iuderis. Apoſtata, ſ. tu. Qui dicit
regi. Qui, ſ. Deus. Nulli ſunt in conſpectu Dei

E 4 etiam

A N N O T A T.

etiam potentissimi. Quum disceptaret, s. tyrannus. Vniuersi, omnes homines. Subito morietur, s. praedicti si ipse iudicet. In media nocte) quando solet omnibus esse quies. Turbabuntur, s. instigati à deo ad tumultu, ad occidendum principes. Violentum, id est, iniustu principem. Absq; manu, id est, non magno negotio. Stare faciet alios pro eis, id est, alios surrogabit in locum principum. Inducet noctem, id est, tenebras occasionis & aduersitatis. In loco uidentiu, id est, hic ubi uidere potuerut, et reuenerut luce. Quasi de industria, quasi libera uoluntate. Ut facerent peruenire. i. sic egerunt, sic neglexerut iudicium, ut cogerentur oppressi clamare ad Deum contra iudices.

Quis est qui contempletur? Quis est qui poterit expectare eius auxiliu? Et super gentes, s. ipse est. Qui regnare facit hypocrita. Digna sententia pro episcopis nostris. Facit, s. iusto iudicio. Ad deum. i. pro deo. Videtur urgere Hiob, respondere nolente stulto.

Nunquid à te deus & c. Si me iudicas peccare quia loquor, nonne te ipsum condemnas qui talia quoq; locutus es, & propterea non ego coepi. Tu primum impie dixisti, alioquin ego tacuissem. Expetit eam, s. iniquitate. Quia displicuit tibi, s. in me. Disciplinā) eruditionem dei. Pater mi, o deus. Probetur Hiob usq; ad finē, id est, non cesset manus tua super eum. Ab homine iniquitatis, ab homine iniquo. Hebraismus est.

Super

Super peccata blasphemiam. Ultra hoc quod peccavit, etiam blasphemavit. Inter nos, in hac uita. Et tunc, s. comprehensus iusto iudicio.

C A P V T XXXV.

Igitur Heliu hec rursum locutus est.

Iustior deo sum. Hoc iterum mentitur, quia nō dixerat hoc Hiob. Quid tibi pderit. Refert uerba Hiob.

Homini qui similis tui est. Potes proximo tuo nocere, deo non poteris. Homini poteris benefacere et malefacere. Deo uero neq; bene neq; male. Clamabunt s. homines. Et non dixit, s. impius. Carmina, id est, reuelationes. In nocte. De reuelationibus in nocte supra cap. 33. Super iumenta terræ, id est, ut sapiamus plus quàm bruta. Ibi clamabunt, s. oppressi. Non exaudiet, s. ad tempus. Frustra audiet, s. clamorem.

Non consyderat, s. deus Et expecta eum, id est, iudicium eius ne negliges. Nunc, id est, in præsenti uita non corripit scelera digne. Non infert, s. ualde. Valde, id est, pro meritis. Minus percutit quàm meruerit homo.

C A P V T XXXVI.

Addens quoq; Heliu hec locutus est.

Repetam scientiā à principio. Ex hebræo. Ab ijs que longe sunt, id est, que nō sunt omnibus ita cognitæ. Operatorcm, creatorem meum. Probabitur,

E s ostende

A N N O T A T.

ostendetur. Non abiicit) propter inuidiā. Et iudicium
 paupibus tribuit) iudicat p paupibus. n ppetuū collo-
 cat in solū) firmat regno. Et si fuerit in cathenis. Sñā
 est. In tribulatiōe ostendit deus nobis peccata nostra.
 Reuelabit quoq; aurē corū) loquetur ad eos. Cōsumē-
 tur) peribūt. In stultitia, in ignorātia dei. Nō intelligit
 hēc Heliū quīs recitet. Nos interim tamē exponamus
 Simulatores, hypocritæ. Neq; clamabunt, s. ex corde
 ad deū. Si uinēti fuerint. i. si in tribulatiōe fuerint. In
 tempestate, angustia. Et uita, s. morietur. Inter effœ-
 minatos, id est, stultos. Reuelabit, cōsolabitur eū, faci-
 et eū audire suum sermonem. Latissime, s. infrā, intus
 patēte. Et non habēte fundamentū subter se) exponit,
 qd sit latissime. De inferis loquitur. Requies, uoluptas
 Pinguedine) pinguibus cibis. Iudicata est, s. iam.
 Causam iudiciumq; recip. i. causa tua erit bona. Nō te
 ergo) s. postq fueris restitutus. Docet enim in futurū
 iustū et uiuere et iudicare. Inclinet te, s. ut puertas iudi-
 ciū. Depone magnitudinē) mitis esto in rectoratu.
 Absq; tribulatiōe) nō coactus ā deo ut nūc. Et, s. depo-
 ne. Robustos, uiolentos et oppressores pauperū. Ne
 protrahas) ne differas cōtra uiolentos agere, ne diffē-
 rendo uulgas ad se trahāt et impediatur iustitia. Ne
 protrahas noctē) ne differas in noctem. Pro eis, s. ui-
 lentis. Ad iniquitatē, id est, in iustū iudiciū. Post mise-
 riā) postquā es pcussus. Legislatoribus, iudicibus. Vi-
 ri. s. sapien-

ri, s. sapientes scripserūt, aut dixerunt. Oēs hoīcs ui
dēt eū, s. p. creatā, ad Rom. 1. Procul, à lōge, hoc est, p.
creaturā. Nūerus annorū inestimabilis) est æternus.
Qui aufert stillas) facit ut nō pluat. Prætexūt, s. caligi
ne. Lumine, fulgore. Operiet, s. caligine tempestatis.
Iudicat, id est, terret populos. Et dat escas) quia solēt
sequi pluuiæ, quibus fœcundatur terra. Abscōdit lucē,
ut sint meræ tenebræ. Annunciat, s. deus. De ea, luce.
Amico suo) p. o. hoī. Quod possessio eius sit, s. lux. i. q.
lux sit ei æterna, et q. tenebræ non ueniāt super eum.

CAP V T XXXVII.

Super hoc expauit cor meū et emotū.

Tonabit in uoce sua) per uocē. Et hymis pluuijs, id
est, tēpestuosis pluuijs, s. præcipit. Fortitudinis suæ,
id est, copiosissime. Qui in manu) prudentiā dedit ho
mibus ut sciāt quæ quo tpe agēda sint. Ingredietur be
stia) quæq; bestia nouit latibulū suū, et prouidere sibi.

In antro suo morabitur, s. q. a deus hoc ei indidit. Ab
interioribus. i. polo antarctico, qui semp est nobis oc
cultus, aut simpliciter. Ab interioribus. i. occultis. Si
cut psal. 134. Qui producit uentos de thesauris suis.
Tēpestas, uentorū. Ab arcturo frigus, Ab arcturo
flat boreas. Desy. nubes, pluuias. Spargūt lumē, s. red
dita serenitate. Lustrant, id est, peruadunt uela
deunt aut pluuiā, aut serenitate. Ad omne, s. opus.

Siue

A N N O T A T.

Siue in una tribu, id est, in uno loco ubi habitat una tribus. Siue in terra sua, s. tota. Vt ostenderent, id est, ut cessantes redderent claritatem. Vt ostenderent, s. pluuiæ. Allegoriã notat, ut Hiob ex uisibilibus inuisibilia cogitet, q. d. percussit quidem te deus, hoc est, tempestate te inuasit, & potest cū uult tibi reddere serenitatem. Calida sunt, id est, sentis caliditatem in corpore. Auster enim calorẽ excitat. Tu forsitan. Quid intumescis contra deum? quare non dedisti ei consiliũ, ut aliter faceret sua? Quasi ære, quasi ex ære. Osten de nobis, hoc est, ne hæc quidẽ corã deo, quæ loquor, aliquis dicere poterit, et coram eo stare. Tenebris, s. ignorantie. Quis narrabit ei, id est, corã eo. Etiam si loquutus fuerit, s. coram deo. Deuorabitur, id est, non poterit sustinere, consistere. At nunc, quandoq; Non uident lucem, s. impediẽte tempestate. Cogetur in nubes, congregabitur in nubes. Ab Aquilone. Non mirum si aurum ueniat ex locis calidis, quũ uirtute solis dicatur nasci in terris. Mirum uero q. & ex Aquilone uenit. Nullibi est manus dei abbreviata. Et frustra nititur homo cõprehendere ratioẽ opera dei. Potes quoq; per adagium accipere. Ex aduersis etiã bona proueniũt artificio dei. Id quod nulla cõprehendet ratio humana, quæ solet in talibus ad desperationem adigi. Et à deo formidolosa) potius de deo. Laudatio formidolosa, s. est hoc est, homo cū formidine laudat deum

dat deum. Nam homo semper timet se nō digne laudare deum. Eum, id est, laudē eius. Nō potest enarrari, s. deus. Contemplari, in uultum eius. Omnes qui sibi uidentur sapientes) Nemo cupit prodire in conspectum eius sine timore, ut Hiob.

CAP V T XXXVIII.

Respondens aut dominus Hiob de.

De turbine loqui dicitur dominus, quando terret aduersarios, aut alioqui terret suos. Nam etiam Hiob terret. Quis iste? Vno uerbo dominus damnat omnia Heliu, quē præterea nō corripit, sed sibi derelinquit.

Inuoluens sentētias, multa implicans nullo ordine.

Sermonibus imperitis) quos ne ipse quidem intelligit. Accinge sicut uir. Ostendit dominus Hiob, q̄ non recte cupierit cum deo disputare. Sed si non peccauit Hiob, quare ergo eum increpat? Quis enim cognouit mentem domini etc. Rom. 11. Quoniam ex ipso et per ipsum etc. Qui mirabiliter omnia creauit, is quoq; mirabiliter omnia gubernat secundum suam uoluntatē, cui oportet ut nostra uoluntas subdatur. Accinge, o Hiob. Sicut uir) esto fortis robore. Vult ut Hiob confortetur spiritu, alioqui uocem domini, ad quā oīa tremunt, audire nō potest. Sic et apd' Daniel. rex q̄ cecide Dan. 2. rat, audita reuelatiōe dei, erigitur ut audiat. Accinge) Sicut in prouerbijs. 31. Accinge fortitudine lumbos tuos

A N N O T A T.

bos tuos. Et respōde mihi q̄ cupijsti disputare meū.

Si habes intelligentiā si talia nosti. Aut quis demi sit lapidē? quis posuit terræ fundamēta? Quū me laudarent, id est, cum essent iam creati angeli laudatores dei. Astra matutina, mane orientia. Quasi procedens de uulua, quasi iam natum. Vestimentum, operimentū Gen. 1. Tenebræ erant super faciem abyssi.

Et dixi, s. ad mare. Ipse singulis creaturis præcepta dedit, secundum quæ adhuc agunt. Nulla enim quod natura inditum habet transgreditur, ut in Psal. 148. Et præceptum dedit & non præteriuit. Vsq; huc, id est, usq; ad littus. Tumentes, id est, erumpere uolentes. Sic quoq; Deus comprimit omnem tumultum ab hominibus excitatum. Nunquid & c. Scilicet sicut ego solus. Post ortum tuum, id est, postquam natus es. Et ostendisti, s. sicut ego. Et excusasti. De diluui loquitur. Restituetur) interrogationē esse puto ut cæ

**Hoīm re
stitutio.**

tera. Restituetur, per te. Signaculum, id est, homo ad similitudinem dei factus, sed peccato fractus. Et stabit, id est, permanebit. Sicut uestimentū innouatur. Sicut in Psal. 110. Sicut opertorium mutabis eos, id est

Philip. 3.

um, sed proprie per Christum restituit imaginem suā. Qui et reformabit corpus humilitatis nostræ etc. Ut lutū, s. restituitur. Aufereitur, s. nunquid per te. Lux, id est, gloria. Et brachium excelsum, id est, fortitudo

eorum

corum. Deambulaſti, ſ. ſicut ego. Portæ mortis, id eſt,
inferorum. Sicut in pſal. 138. Si aſcendero in cœlum, tu
illic es. Si deſcendero ad inferuum, ades. Indica mihi.)
Dic ubi erant omnia quũ crearentur. Habitet, id eſt,
ſit. Ad terminos ſuos, hoc eſt, ad naturã ſuam. Domus
habitationis. Eius, uniuſcuuſq; rei. Theſauros, lo
cos abſconditos, id eſt, ſcis tu locũ unde nix uenit? Et
tempus hoſtis. i. quibus ſolco percutere aduerſarios.
Per hoc apparet nõ ſolũ de grandine eũ dicere, ſicut
grandine percuſſit Aegyptios. Sed etiam de iudicijs
alijs horrendis. Spargitur, ſ. ſuper terram. Abſq; ho
mine in deſerto) in loco ubi non eſt homo. De cuius
utero, id eſt, quis genuit glaciẽ? De cœlo, ex aẽre.
Aquæ durãtur. ſ. gelu. Abyſſi, ſ. aquarum. Nunquid
cõiungere ualebis) quæ nõ coniungũtur. Diſſipare, a
ſe ſeparare. Super fines, ad occaſum. Ordinẽ, admini
ſtrationẽ, gubernationem. Eius, ſ. cœli. In terra, ſ. nũ
quid. Pones rõnem) oĩm reddes rõnem. In nebula. ſ. ſi
cut ego. Dicẽt tibi) ſicut dicũt mihi. Quis dedit gallo
intelligentiã? Gallus nouit noctis horas & aẽris muta
tiones. Quis poſuit in uiſcer. Ex hebræo quoq; ſic le
gi poteſt. Quis poſuit abſtruſorũ ſcientiã. Vel quis de
dit cordi intelligentiã. Rationẽ, modũ, adminiſtratio
nem. Dormire, ceſſare. Quãdo fund. ſ. ſeparata aqua
Gen. Nũqd capies prædã leenæ) nũqd tu puidēbis ani
mãibus, ut ego provideo, qui etiã quibuſdã & deſpe
ctiſſimis

A N N O T A T.

Atissimis prouideo mirabiliter, ut rapacibus quibusdā
 & insaturabilibus animantibus, ut pullis coruorum
 omnino derelictis. Psal. 146. Qui dat iumentis escam
 &c. Vide quoq; caput sequens.

C A P V T XXXIX.

Nunquid nosti tēpus partus ibicum.

Ibices sunt caprae syluestres. Incuruantur ad
 foetum, s. ceruæ. Quis dimisit onagrum? Aliud mira
 bile. Quædam animantia seruiunt homini, quædam
 omnino sunt indomita. Liberum) ut non seruiat. Et
 uincula, id est, ego feci eum liberum à seruitute. In ter
 ra falsuginis, id est, sterili. Contemnit multitudinem,
 id est, non uult esse inter homines. Exactoris. s. ho=
 minis. Post te, s. arantem. Labores tuos) agros
 arandos. Aream tuam) fruges in area. Similis est,
 nō tamē per eam uolat, sed in cursu ueloci adiuuatur
 Simul enim uolat & currit struthio. Herodius, ar=
 dea. Obliuiscitur, non curat. Duratur, induratur,
 non curat filios. Frustra laborauit, s. in partu. Ti=
 more, cura. Sapientia, id est, cura filiali. Deridet,
 cōtemnit, Struthio oua sua negligit, sed fōtu solis pro
 duntur foetus, sic curante Deo. Circundabis, dabis.

Suscitabis, s. ad bellum Quasi locustas, id est, in ma
 gna copia. Terror, s. est. Super ipsum sonabit pha
 retra) quia ille habet pharetram qui equo insidet. Sor
 bet, id

bet, id est, sorbere uidetur pedibus ferociendo. Exhortationem ducum, s. odoratur. Nunquid acapiter) Dicitur acapiter ingrauescens senectute, expandere alas ad austrum, id est, uentiū calidum, & sic perdere pennas, & recrescentibus alijs, rursum iuuenescere. Et adiecit dominus) Quia Hiob postulauerat disceptare cum deo, iam rursum exigit deus ut respondeat Hiob. Qui contendit cum deo, s. ut tu. Conquiescit, id est, tacet. Qui arguit deū, s. ut tu. Leuiter, temere. Ex hebræo. Ecce inuerecunde egi, uel inhonorauit, quid respondebo tibi? Vnum locutus sum, quando maledixi diei. Et alterum, s. quando uolui coram deo innocens uideri. Hic aperte uidemus q. nemo mundus est in conspectu dei. Quibus ultra non addam, nitentia. Vera poenitentia.

CAPVT XL.

Respondens aut dominus Hiob de De turbine) quia adhuc terret. Nunquid irritū facies? Ex hebræo. Num iratus dissipabis iudiciū meū, & impiū me probabis, ut te iustifices? Decorem, gloriam. Et speciosis uestibus induere, id est, gloriosus appare. Absconde eos in puluere, id est, occide. Et facies eorum) uel gloriam, uel personam eorum. Vide quā dure loquatur contra eos, qui se ex suis meritis uolunt iustificari. Et hic locus satis esset ad refellendos eos

F dos eos

A N N O T A T.

dos eos qui cōtra iusticiā dei sunt, & suis uiribus quæ-
runt salutē, quæ solius dei opus est. Ecce Vehemoth.
Sub nomine Vehemoth, id est, animalis terrestris, ut
puta elephantis aut alterius immanis bestię, describit
diabolum. Nam se dominus exponens addit: Ipse est
principium uiarum dei, id est, inter primas à deo crea-
tas creaturas ipse est. Item eundē describit sub noīe
Leuiathan, id est, Ceti, ut ostēdatur & terra & mari
suam exercere tyrannidē: Aut principem esse non so-
lum huius mundi, sed & abyssi, id est, inferorū. Nam
& hic se dominus exponit dicens: Ipse est rex super
omnes filios superbię. Ecce Vehemoth quē feci te-
cum, id est, creauī sicut te. Fœnum quasi bos come-
det, id est, carnales. Omnis enim caro fœnū Esaię. 40.

Fortitudo eius in lumbis eius, id est, in concupiscen-
tijs hominum regnat. Stringit caudam suam, id est,
fortiter tenet quos post se trahit. Nerui testiculorū
qui his implicati fuerint, nō possunt explicari nisi ma-
nu misericordię dei. Ossa eius. Timendum ergo no-
bis, qui sumus uasa testacea, ne omnia cōfringat si cœ-
perit nos conculcare. Cartilago &c. Ergo ui hu-
mana non est uulnerabilis. Infra enim dicitur: Non est
super terram potestas quæ ei comparetur. Qui fecit
eum etc. id est, potestate suę tyrannidis uti non potest,
nisi permittente deo, ut uides quoq; in Hiob. Accepit
quidem tyrannidem, sed uti non potest, nisi quantum
permittit

permittit deus. Qui fecit eum, id est, deus. Applicabit gladium, dabit potestatem. Huic montes, id est, superbi & contemptores dei. Ferunt herbas, id est, foenum, ut supra, Carnales comedet. Regnum enim eius est super oēs filios superbiae. Et sicut dei regnum est in fide credentium, ita illius regnum est in infidelitate superbiorum & impiorum. Ideo sequitur: Omnes bestiae agri, id est, deum non agnoscentes, qui sunt sicut equus & mulus, in quibus non est dei intellectus, Psal. 31. qui sola terrena amplectuntur, unde dicuntur bestiae agri. Hi, inquam, ludent, id est, uoluptatem suam habebunt. Ibi, id est, in montibus ubi praeda est Vehmuth. Aut accipe bestias agri angelos inferorum, qui terra pascuntur, id est, terrena sapientes comedunt, sicut dictum est serpenti, Supra pectus tuum gradieris, & terram comedes Gen. 3. Hæ bestiae ludunt in infidelibus. Sub umbra dormit, id est, fugit Solem iusticie princeps tenebrarum. Si quid uero lucis euangelicæ alibi coeperit affulgere, illic turbatur quies eius, & incipit commouere regnum suum aduersus ueritatem. In secreto calami, id est, ubi non clamatur contra eum uerbo dei, ubi omnia foris quidem splendent & solida uidentur, intus autem sunt uacua, ubi non aliud est quam splendida hypocrisis, & titulorum sanctitatis & potentie inanis iactantia. Vnde Christo illudentes dant arundinem pro sceptro in manus. De hac bestia in Psal. 67.

F 2. Increpa

A N N O T A T.

Increpa feram arundinis. In locis humentibus, id est paludinosus. In immundicijs gaudet ut sus in uoluta bro luti. Contra in Euangelio dicitur Matth. 12. Ambulat per loca arida, quærens requiem & nō inuenit. In illis enim non habet requiem. Umbrae umbrā protegunt, id est, tenebræ super tenebras sunt ubi ipse quiescit. Arbores enī infructuosæ faciunt ei tenebras densiores, ut non deprehendātur opera tenebrarum.

Salices) Salices præterea & in hoc damnantur, q̄ licet ad torrentē positæ sint, tamen ne sic quidem afferunt fructū. Significant ergo illos, qui, etiamsi alluat aqua salutaris sapientiæ uerbi dei, tamen ne filo quidē fiant meliores. Absorbebit fluuium & c.) Fluuiū generali nomine dixit, Iordanē autem qui in Iudæa erat, ubi deus colebatur, speciali nomine appellat. Quū uero aquæ populi sint Esaie. s. et Apocalyp. 17. oportet ut Iordanē populum dei accipias. Præterea, quia Christus in Iordane baptizatus est, & illic baptismus cœpit, cōmode accipere licet populum baptizatum. Allegorie enim interpretandæ, ut sunt in scriptis interpretandæ, Non ut à nobis interpretari possint. Diabolus ergo omnes ubiq; infideles absorbet: & tantum sibi suo promittit astu, ut etiā sibi absorbere liceat populū dei, à deo per infidelitatē auersum. quis hic non timebit? In oculis eius capiet eum) scilicet ille qui uult capere eum, hoc est, nullus homo potest capere eum.

Quemad

Quemadmodū totus contextus habet. Sed solus deus qui id effecit per Christum, & quotidie efficit per uirtutem uerbi sui in credentibus. Vbi enim nos cœperimus uidere, diabolus excœcatur. Primū hamus eius oculis iniicitur ut excœcetur, ut pereat illud lumē mundi & sapientia humana, sapientia diabolica qua hactenus seducti sumus. Ad quā persuasit idem Vchemoth dicens: Eritis sicut dii scientes bonum & malum. De qua & infra, Omne, inquit, sublime uidet. hoc est, quicquid superbum est agnoscit pro suo. Nisi enim hoc lumen primum perierit, lumen dei uerum non agnosceamus. Sudibus, id est, hastis & lanceis. Perforabit nares eius) quibus spirat ignem illū perditionis æternæ (ut in sequētibz uidebis) ut fide dei suscepta, prohibeatur ultra nobis igni uero ore persuadere impietatem: ut eo ex illis suis umbris extracto, appareat totum corpus nequitie eius, & non ultra seducat coluber tortuosus. In hamo & in sudibus. In hebræo sic, In oculis eius capiet eū, et in hamo perforabit nasum. Id quod sequitur sub nomine Leuiathan. An, inquit, poteris extrahere Leuiathan? id est, diabolum. Hamo, s. ut ego. Lege Esaie. 27. Et fune ligabis linguam) id est, Tu ne exstingues & franges astutam persuasionem eius. Nunquid pones circulū &c. id est, compresses morsum eius, Id quod est circulum in naribus ponere, & armillam siue circulū in maxilla. Sic legis

Gene. 3.

F 3 dictum

ANNOTAT.

Ephē. 6.

dictum de rege Sennacherib Esa. 37. Ponam circuitum in naribus tuis, & frenū in labijs tuis etc. Perforabis maxillam, s. ut non mordcat. Nunquid multiplicabit & c. id est, nunquid supplices ad te preces fundet ut uictus. Seruum sempiternum, s. postquā subegeris. Nunquid illudes ei quasi aui? id est, nunquid decipula capies eum, & offeres illudendum? sicut ego, qui solus decipio eum, et trado eū ijs qui mundo sunt despecti & imbecilles, id est, credentibus in me. Ancillis tuis, s. illudendum. Ancillis tuis dicit. Nam in domo magna patrisfamilias nihil est abiectius ipsis ancillis. Hoc fecit per Christum, qui coepit Leuiathan, dum obiectam carnem inuadere non formidabat. Concident eum amici? s. sicut mei. Diuident illum negoti. id est, astutias eius sibi mutuo aperient negotiatores? sicut mei negotiatores? qbus dicitur Luc. 19. Negotiamini dum uenio. Nunquid implebis sagenas? id est, nūquid reti tuo eum capies? Pones ne super eum manum tuam? id est, Tu ne tuis uiribus ei aliquid inferes? Memēto belli, nec ultra addas loqui) Desine Hiob disputare uelle cum deo. Memento tantum belli, quoniam nō est tibi colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Ipse tādē, qui iam te aliosq; fideles persequitur, sua spe destitutus deijciatur: sed nō uiribus humanis, quas ut audisti hic penitus reieci. Videntibus cunctis) In extremo iudicio uidebunt cuncti.

Caput

Nō quasi crudelis suscitabo eū. Quis

Non quasi crudelis) Occupatio dei. dices enī: Tan-
ta ne in te, o deus, est crudelitas, ut huic bestie tantam
permittas potestatem in homine? Nam dixisti: qui fecit
eum applicabit gladium eius. Respondet deus: Non qua-
si crudelis &c. Quis ante dedit? id est, omnia sunt ex
me. Sic quoq; soluit Paulus Roma. 11. Omnia quæ sub
cælo) Ergo licet mihi facere cum meo quod uolo. Non
parcam, id est, reddam ei cum omni corpore suo (hoc
est cum impijs) in caput suum omnem maliciam eius,
nihil attendens siue minetur, siue deprecetur. hoc est,
sine misericordia agam contra eum. Verbis poten-
tibus) propter uerba potentie. Et ad deprecandum
cōpositis) propter uerba ad deprecandū composita.

Quis reuelabit? Nullus nisi spiritu dei cognoscit a-
stutias eius. Sicut Paulus cognouit. Id quod sic dicit:
Quis reuelabit &c. Faciem, formam, quid intus la-
teat. Indumenti) quo se tegit. Transformat enī se in 2. Cor. 11.
angelum lucis. Et in medium oris eius quis intrabit?
Si enim foris faciem eius cognoscere non potes, quan-
do interiora insidiarū eius cognoscēs? In latebras eius
introire non licebit, neq; per os, neq; per alia mēbra. Ignis dia-
boli, con-
Et quisquis ingressus fuerit deuoratur, & regredi ei
non licet. Et præterea tota facies ignem spirat concupi-
cupiscen-

F 4 scientia

A N N O T A T.

tia, ignis scientia, ut fidem auferat & exurat. Quā contra ignis
 dei spiri- dei, de quo Christus Luc. 12. loquitur, fidem inflāmet.
 tus est. Portas vultus eius, id est, os eius. Formido, s. est.

Scuta fusilia) area. Ne spiraculum) halitus. Ut
 palpebræ, id est, fulgor. Prunas, id est, illos qui in
 concupiscentijs ardent. In collo eius fortitudo, id est,
 non cedit, & omnia ante se uastat. Morabitur forti.
 habet forte collū, id est, obstinatissimus & fortissimus
 est. Egestas, id est, uastatio. Contra in Psal. de Deo,

Psal. ss. Misericordia & ueritas præcedent faciem tuā. Mem
 bra carniū, id est, membra totius corporis eius, hoc
 est, omnes filij superbiæ, ut infra, quorum ipse rex est,
 id est, caput, una impietate & infidelitate coherent.

Mittet, s. eius destructor deus. Quis enim fulmina
 mittit nisi deus? Per hoc significatur q. nulla ui nisi coe
 lesti conteritur, & fulmina dei certo tangent eū. Sub
 sistere non poterit, s. gladius. Alioqui nulla arma hu
 mana timet, lapide & ferro durior et obstinatio, qui
 contemnit radios Solis & aurum calcabit. Sub ipso
 erunt radij solis, id est, minores reputabit sua luce, &
 sua gloria. Sternet aurum) calcabit aurum. Quasi
 stipulam, id est, nullam potentiam, & huius lucis glo
 riam, nullasq. opes uerebitur. Qui cōmouet & per
 turbat mare, id est, homines huius ad seditiones conci
 tat, ut diu incendium eius extinguī non possit. hoc est,
 post eum lucebit semita. Et ponet, s. mare. Vngen
 ta, s. ad

ta, scilicet ad ignem posita. Lucebit, s. igne. Aestimabit abyssum) Abyssum infirmum iudicat præ sua potentia. Totum enim mare se sperat exorbiturum, ut supra. Omne sublime, id est, quicquid superbum est, hoc agnoscit pro suo. Superbia proprie in scripturis est contemptus Dei & infidelitas. Non sine causa omisi, quod dicitur. Quum sublatus fuerit, timebunt angeli &c. quod exponunt pro ablatum, id quod cum sequentibus non coheret, quum potius pro exaltatus positum sit ex Hebræo. Aduerte ergo quod hæc omnia de potestate demonis dicuntur sicut uides in conclusione huius capituli. Et male translatus est, quod nos legimus. Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non feretur. Vnde ex Hebræo sic legitur. Membra carnis eius adhærebunt, & fortitudo apud eum non cadet. Cor eius firmum erit sicut lapis, & sicut frustum quod faciet confractiorem (id est, lapis molæ) Et eleuationem eius timebunt fortes, & propter contritiones facient se expiare, id est, propter multitudinem timoris & consternationis &c. Itaque sic intellige. Quum sublatus fuerit, id est, exaltatus, hoc est, quum sæuendi acceperit à Deo potestatem, timebunt angeli, siue dij, siue fortes, id est, sancti, & territi ex eius exaltatione, & ira Dei quam uident, purgabuntur. Id enim efficit diabolus in sanctis, quibus omnia cooperantur in bonum.

Super
bia.

F s num.

A N N O T A T.

num. Alij autem qui in talibus securi sunt, immo etiam partes aduersarij adiuuant, omnino peribunt. Ex modo huius purgationis non opus est, ut nunc extra Hiob longius petamus.

C A P V T X L I I.

Respondens autem Hiob Domino dixit.

Iam hic agit Hiob poenitentiam. Qui celat, scilicet Deo. Absque scientia, id est, nesciens Deum. Insuper locutus sum) Si omnia uera & sapienter dicta fuissent, quæ dixit Hiob, ut aliqui exponunt, quid hic diceret, insipienter locutus sum? Quæ excedunt scientiam meam, id est, quæ ego non possum comprehendere.

Quoniam non locuti estis rectum, id est, non deprecati estis culpam ut Hiob. Faciem eius suscipiam) orationem eius exaudiam. Non auertam faciem meam à faciebus ipsorum. Fratres sui) amici & cognati.

Mouerunt caput, id est, admirati sunt. Male trās latum. Nam in scripturis mouere caput est irridere. Hic autem non ita habet. Nomen unius uocauit diem, q. d. Claram. Cassiam. q. d. Rosam. Cornustibij)

bij) Stibium est quo se pingunt mulieres. Dedit autē speciosa nomina speciosis fœminis. Nam propter pulchritudinem eos ita uocauit.

Itaq; uides in hoc libro, quod multa dicere de deo, multas scire sententias sacras, ueris aliōqui dictis uincere aduersarium & multa disputare, nondum sit uere agnoscere Deum, et uera illa fides qua sola coram Deo iustificamur. Melius esset, nihil scire ijs, qui scientia contra proximi charitatem abutuntur, ipsi charitate uacui. Nondum enim sciunt, quomodo scire 1. Cor. 8. oporteat. Scientia inflat, charitas autem ædificat. Vides hic quoque, quod non possit fieri, ut innocentia & ueritas in iudicio non damnetur imprimis ab ijs, qui se iustos putant, aut alioqui aliquid esse, quales sunt amici Hiob. Quid, si inimici ad Hiob uenissent, nunquid atrocius damnare potuissent? Iniquum uocant & impium, hypocritam, à Deo maledictum, qui tamen interim sibi iustus uideatur. Sed uel hic uiderelicet, longe aliud esse Dei iudicium ac hominum. Iustum enim ipse pronunciat, quem mundus damnat, & eius orationem suscipit pro sanctulis illis damnatis. Præterea hic habes quod maxima tentatio sit, ubi fides impugnatur. Quod enim diabolo prohibitum erat, ne tangeret animam Hiob, amici nituntur perficere. Sed Deo seruante, pius ac timens Deum, ab ore Leuiathan eripitur, ne infidelitate absorbeatur, &

A N N O T A T.

Suprà
27.

tur, & discamus Dei adherere ueritati, etiamsi ratio nostra, & totum regnum inferorum contra eum cōtendat, quibus iuuocato Dei spiritu, confidenter dicamus. Absit à me, ut uos iustos esse iudicem, Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificatio nem meam, quam cœpi tenere, non deseram, etiamsi me occiderit, in ipso Deo sperabo. Hoc est, Innocentia mea stat in Deo, sicut iustificatio mea. Veruntamen uias meas in conspectu eius arguam, & ipse erit saluator meus. Non enim ueniet in conspectum eius omnis hypocrita. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, ut iustificeris in sermonibus & promissionibus tuis, & uincas, quum non esse uerax & iustus in sermonibus tuis, ab aduersario in seductionem illorum qui tibi fidunt, iudicaris.

Supr. 13.

Itaque patienter feramus quasunque contradictiones. Nouit Dominus nos eripere, ne fides succumbat, in tempore oportuno. Immo hanc gratiam dabit Deus, ut tum primum maiore fide & fiducia fulciamur, & uere eum patrem agnoscamus, quando aliquando pro fide pugnauerimus, quæ nunquam non impugnatur. Hoc dicit Iacobus capite ultimo. Patientes igitur estote fratres usq; ad aduentum domini. &c.

A N N O T A T I O N U M
I N H I O B F I N I S.